

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

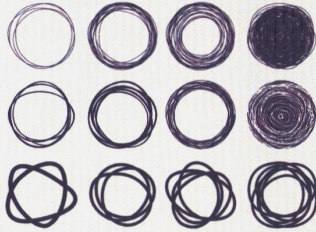
Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

İlkelere Dair

Metafizik

Theophrastos

Eski Yunancadan Çeviren

Y. Gurur Sev

pinhan

Felsefe

PİNHAN YAYINCILIK

Litros Yolu, Fatih San. Sitesi No: 12/214-215

Topkapı/Zeytinburnu İstanbul

Tel: (0212) 259 27 60 Faks: (0212) 565 16 74

www.pinhanyayincilik.com

info@pinhanyayincilik.com

Sertifika No: 20913

© Pinhan Yayıncılık, 2016

Türkçe çeviri © Y. Gurur Sev, 2016

Birinci Basım: Aralık 2016

Genel Yayın Yönetmeni: Mahmut Sever

Editör: Adem Beyaz

Kapak Tasarımı: Mahmut Sever

Dizgi: Adem Beyaz

Teknik Hazırlık, Baskı ve Cilt:

Yaylacık Matbaacılık San. Tic. Ltd. Şti.

Litros Yolu Fatih San. Sitesi No: 12/197-203

Topkapı-İstanbul Tel: (0212) 567 80 03

Sertifika No: 11931

Kataloglama Bilgisi:

1. Felsefe 2. Metafizik 3. İlkeler

Pinhan Yayıncılık: 120 Felsefe Dizisi: 31

ISBN: 978-605-9460-03-3

Bu kitabın tüm yayın hakları saklıdır. Tanıtım amacıyla, kaynak göstermek şartıyla yapılacak kısa alıntılar dışında gerek metnin, gerek görsel malzemenin yayınevinden izin alınmadan herhangi bir yolla çoğaltılması, yayımlanması ve dağıtılması 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'nun hükümlerine aykırıdır ve hak sahiplerinin maddi ve manevi haklarının çiğnenmesi anlamına geldiği için suç oluşturur.

İLKELERE DAİR METAFİZİK

Theophrastos

Çeviri: Y. Gurur Sev

İçindekiler

Çevirenin Önsözü.....	7
‘ΤΙΕΠΙ ΑΡΧΩΝ’_[τῶν μετὰ τὰ Φυσικά]	16
İLKELERE DAİR_[Metafizik]	17
Sözlükler	93

Çevirenin Önsözü

Theophrastos'un *İlkelere Dair* adlı eseri, nâm-ı diğer *Metafizik*, hocası Aristoteles'in ünlü eseri *Metafizik*'e, özellikle de *Metafizik*'in on ikinci kitabı olan ve 'tanrı' olarak yorumlanagelmiş olan 'asıl/ilk devindirici'nin temellendirildiği *Lambda*'ya bir eleştiri gibidir. Sözkonusu metinde Theophrastos, hocasına aşağı yukarı yirmi beş adet soru yöneltir, ya da diğer bir deyişle, hocasının *Lambda*'da yaptığı akıl yürütmeye ilişkin yirmi beş açmazı (*aporia*) dile getirir. Böylece, Theophrastos, Aristoteles'in teleolojik kozmolojisindeki boşlukları ya da zafları tüm çıplaklığıyla ortaya koyar görünür. Öte yandan, Frede gibi kimi uzmanlar Theophrastos'un bu eserinin *Lambda*'dan sonra olmakla beraber, *Metafizik*'in gövdesi addedilen ZH^Θ kitaplarından önce yazıldığını düşünmektedir. Dahası, Gaiser gibi kimi uzmanlar tarafından, Ortaçağ boyunca Aristoteles'in olduğu sanılan ve *Lambda*'yla birlikte ve onun bir parçasıymış gibi dolayımında olan sözkonusu eserin Aristoteles ve Theophrastos'un Assos'ta kaldığı döneme ait olduğu da iddia edilmektedir ki, sözkonusu eserle ilgili en güncel ve en kapsamlı çalışmanın sahibi Dimitri Gutas da bu kanıda görünür. Bu iddia, aynı zamanda, Aristoteles'in bu döneme ve sonrasına tarihlendirilen biyoloji kitaplarının da Theophrastos'un *Metafizik*'inden sonraki bir tarihe denk gelebileceğine ve bu eserlerde Aristoteles'in Theophrastos'un ortaya koyduğu kimi *aporialara* yanıt vermiş olabileceğine de işaret eder. Yine de, tarihlendir-

meyle ilgili tartışmalı ve çoğu zaman zorlama olan iddiaları bir yana bırakmak gerekirse, metinle ilgili söylenebilecek en kesin şey, onun *Lambda'*ya bir nazîre olduğudur.

Peki, nedir Aristoteles'in *Lambda'*da temellendirdiği?

Aristoteles için ve aslında tüm Eski Yunan için sonsuz gerileme, yani nedenlerin geriye götürülmesinin sonunun gelmemesi, diğer bir deyişle her fail nedenin ya da devindiricinin başka bir nedenin sonucu olması ve bunun bir en başının olmaması, bir düşünme kusurudur. Öte yandan devinen her şeyin bir devindiricisi vardır ve bu devindirici de bir başkası tarafından devindirilmiştir. O halde sonsuz gerilemeyi aşmayı sağlayacak bir neden varsa, bunun kendisi devindirilmemiş olan bir devindirici olması gerekir.

Dahası, Aristoteles evrende sürekli (*synekhês*) olan, kesintiye uğramayan, kopuk kopuk olmayan bir devinim (*kinêsis*) olduğunu gözlemler ve sözkonusu devinimin ezelî-ebedî (*aidion*) olması gerektiğini söyler. Özellikle de dairesel devinen gökcisimlerinin hareketi böyledir, yani sürekli ve ezelî. Bu durumda kendisi devindirilmemiş bir devindiricinin sözkonusu dairesel (dolayısıyla mükemmel) dönme hareketinin nedeni olması gerekir. Öte yandan sözkonusu devindirici kendisi deviniyor olamaz. Zira (i) devinen her şey bir devindiriciye ihtiyaç duyar ve bu devindiricinin de bir devindiricisi olsa sonsuz gerileme aşılmış olmazdı. (ii) Dahası, devinim imkân halindeki gerçekleştirmesidir ve mümkün olan, imkân taşıyan, gerçekleşmemeyi de içinde taşır, dolayısıyla sözkonusu devindirici için devinim sözkonusu olsaydı, imkân da sözkonusu olacaktı ki, bu da onu kesintisiz ve ezelî bir devinimin devindiricisi olmaktan alıkoyardı. Nitekim bir an etkinlik halinde devindiriyor, başka bir an etkin olmayan bir imkân olarak

var oluyor olabilir, bu da devinimi kesintiye uğratabilirdi. Bu durumda sözkonusu devindiricinin devingen olmaması, yani durağan olması, onun her daim etkin olan ve etkin olmamayı içinde taşımayan bir şey olması zorunlu görünüyor. Aristoteles, hiçbir imkân (*dynamis*) taşımayan, zorunlu olarak etkinlik halinde (*energeia*) olan bu devindiricinin *ousiasının* etkinlik olduğu sonucuna varıyor. Buradan sözkonusu saf etkinliğin maddeye (*hylê*) de sahip olamayacağı sonucu çıkıyor, çünkü Aristoteles için madde imkândır ve sözkonusu devindirici herhangi bir imkân taşımaz. Eğer devinmiyorsa, sözkonusu devindirici zamansal bir en önceliğe işaret eden 'ilk' de olamaz, nitekim zaman devinimin ölçüsüdür ve devinim sözkonusu ezeli saf etkinlik için geçerli değildir. Üstelik bir an için onun zamandan âzâde olmadığını düşünsek bile, o yine 'ilk' olamaz, çünkü o ezeli olmakla en başta olduğu kadar en sondadır da. Dolayısıyla Aristoteles'in *prôtê* addettiği sözkonusu devindirici için sözcüğün 'ilk' olmaya değil de 'asıl' olmaya işaret eden anlamını kullanmak daha doğru olsa gerektir.

Dahası, her devinimin bir devindiricisi olduğu gibi, yine, her devinimin uğruna gerçekleştiği bir şey (*to hou heneka*) vardır ve Aristotelesçi gelenek buna "ereksel neden" diyegelmiştir. İmdi *ousiası* etkinlik olan asıl devindirici mademki devinmez, o halde onun bir ereği yoktur, ama mademki o bir devindiricidir, bir ereği olmasa da o başka şeyler için erektir. Aristoteles için devinmeden devindirmek işte böyle bir şeydir, varılacak bir ereğe sahip olmayan bir erek olmak. Aristoteles böylesi bir devindirmeyi "sevilen bir şey gibi" (*hôs erômenon*) devindirmeye benzetir. Sevilen, iştah duyulan, arzulanan böyle bir şeydir. O devinmese bile ona doğru gidilir.

Devinmeyen bir şeyin nasıl etkin olacağı da sorulabilir. Aristoteles her etkinliğin bir devinime bağlı olamayabileceğini *Theta'*da gösterir. Devinim, “imkân halindeki tamamlanması”, diğer bir deyişle imkân ve tam olma (*teleia*) arasındaki süreç, adeta bir boş havuzun dolması hâlidir—bomboş havuzla dopdolu havuz arasındaki süreç. Etkinlik ise, Aristoteles’in kullandığı Yunanca terim '*energeia*'nın kökündeki '*ergon*'un iki anlamına karşılık gelecek şekilde, iki farklı anlama gelir. Nitekim *ergon*, (i) eser ya da (ii) iş anlamına gelir. Dolayısıyla etkinlik, ya (i) devinimin eseridir, ya da (ii) imkân ve tamamlanmanın sözkonusu olmadığı bir 'iş'. Aristoteles'in devinim-etkinlik ilişkisine ilişkin akıl yürütmesi tamamlanmış bir şeyin noksanmışçasına tamamlanmaya devam edemeyeceği savına dayanır, nitekim bir devinim örneği olarak inşa etme, yapılması amaçlanan ev tamamlandığında sonlanır. Ortada artık o evi inşa etme ereği bakımından imkân, tamamlanma ve dolayısıyla devinim kalmamıştır; yalnızca etkinlik halinde evin var olması sözkonusudur. Bu örnekte etkinlik, devinimin eseri (*ergon*) anlamındaki etkinliktir ve imkândan, tamamlanmadan ve devinimden sonra ortaya çıkmıştır. Biri sözkonusu evi hem inşa etmiş, hem de inşa ediyor olamaz, dolayısıyla inşa etme bir devinimdir. Öte yandan görmek, yaşamak gibi örnekler birer 'iş'tirler ve bu işler için imkân ve tamamlanma söz konusu değildir. Tamamlanma sözkonusu olmadığı için de hem görmüş hem görüyor, hem yaşamış hem yaşıyor olunabilir. Bu örnekler, yani imkân ve tamamlanmanın sözkonusu olmadığı 'iş'ler (*ergon*) birer etkinliktirler (*energeia*)—imkân ve tamamlanmanın sözkonusu olmadığı 'iş' anlamındaki etkinlik.

O halde ezeli ve mükemmel (yani dairesel) bir biçimde devinen gökcisimlerinin asıl nedeni, *ousiası* saf etkin-

lik olan, maddî olmayan bir devinmeyen devindiricidir ve bu devindirici bir ereksel neden olarak sevilen ya da iştah duyulan bir şey gibi devindirir. Buradan çıkan sonuç, gökcisimlerinin sözkonusu devindiriciye varmak, onun gibi olmak için boyuna döndükleridir. Öte yandan bu hiçbir zaman gerçekleşmeyecektir, nitekim dairesel devinen gökcisimleri sözkonusu devinimle ne daha değerli olurlar, ne de daha aşağı, onların devinimi devinimin özel bir türüdür, başkalaşmayı ihtiva etmeyen, mükemmel bir ezelî yer değiştirme. Onlar bu özel devinimi sağlayan çeşitli kürelerin¹ içinde dönedururlar. Bu noktada Aristoteles kürelerle asıl devindiricinin ya da devindiricilerin bir bağının olması gerektiğini düşünür ve gökcisimlerinin bu özel devinimini sağlayan bu küreler olduğuna göre, asıl devindiricilerin sayısının bu küreler kadar (yani otuz üç ya da elli beş tane) olması gerektiği kanısına varır. Fakat Aristoteles burada bir sıkıntı olduğunu çabucak fark eder ve çokluğun olduğu yerde farkın (*diaphora*), dolayısıyla maddenin olmasının zorunlu olduğunu söyleyerek, tek bir asıl devindirici olabileceği sonucuna varır. Öte yandan Theophrastos'un işbu metinde Aristoteles'in tek bir devinmeyen devindiriciden bahsedip bahsetmediği konusunda bize birtakım işaretler verdiği söylenebilir. Nitekim metnin birkaç yerinde Theophrastos tek bir devindiriciden söz ediliyormuş gibi konuşur.

Lambda'nın buraya kadar özetlemeye çalışılan akıl yürütmeyle bağlantısı tartışmalı görünen bir bölümü daha vardır (dokuzuncu bölüm). Bu bölümde Aristoteles düşünmenin kendisi üzerine bir düşünme etkinliğinden söz eder—*noêsis noêseôs*. Bu işlemi yürütenin de bir düşünme yetisi (*nous*) de olduğunu iddia eder. Bu öyle bir

¹ Bugün anladığımız haliyle 'yörünge'.

düşünme yetisidir ki, başka bir şeyi değil, yalnızca kendini, kendi işini, düşünme etkinliğinin kendisini düşünür. Nitekim başka bir şeyi düşünse, düşünmenin nesnesi onu belirler ve o hem saf olmaktan çıkar hem de belirlendiği şey ondan daha değerli olabilir. Dolayısıyla bu düşünme yetisi en değerli, en yücedir (*timion*). Onu yüce kılsa onun işinin (düşünmenin) bir devinim değil, etkinlik olmasıdır. Öte yandan sözkonusu düşünme yetisinin tek başına bir kozmik akıl olup olmadığı, burada kastedilenin asıl devindirici olup olmadığı, ayrıca parçanın *Lambda*'nın geri kalan kısmıyla alakalı olup olmadığı, oldukça tartışmalıdır. Nitekim Theophrastos'un *Lambda*'ya ilişkin her türlü soru işaretini dile getirdiği *Metafizik*'inde bundan pek de söz etmemesi de dikkate değer bir veri olsa gerektir.

İşte Theophrastos, *Metafizik*'inde bu akıl yürütmeye ilişkin pek çok soru işaretini dile getirir. Bunların en önemlisi ise, gökcisimlerine ağırlık veren bu temellendirmenin ve gökcisimlerinin üzerinde taşındığı kürelere dayandırılan bu asıl devindiricinin ay altı dünyadaki devinime aksinin nasıl olduğuna dair hiçbir şey söylememesidir. Bir diğer önemli eleştiri ise, en iyiye iştah duyup ona yönelmek için devinen varolanların neden en iyiye taklit edip onun gibi durağan olmayı seçmemeleridir. Diğer bir deyişle, Theophrastos kabaca, "devinmeyen bir en iyi varsa, onun ereği olduğu varolanlar onun gibi olmak için niçin duradurmazlar da boyuna devinirler?" diye sorar. Bu ve bunun gibi diğer eleştirileri ya da açmazları takip etmekse, metnin aslına sadık kalmaya özen göstererek ve bir şerhe dönüşme tehlikesinden uzak kalmaya dikkat ederek hazırlanmış olan işbu çeviri marifetiyle, okura bırakılmaktadır.

Çeviriye Dimitri Gutas'ın —İshak Bin Huneyn'in dokuzuncu yüzyıldan kalma Arapça ve Messanalı Bartho-

lomaïos'nun on üçüncü yüzyıldan kalma Latince tercümeleriyle de karşılaştırarak— saptadığı Yunanca metin esas alınmış, çeviri Gutas (*Theophrastus On First Principles, Known as his Metaphysics*, Boston, Brill, 2010) ve Ross'un (*Theophrastou tōn meta ta physika: Theophrastus, Metaphysics / With translation, commentary and introduction*, Oxford, The Clarendon Press, 1929) tercümeleriyle karşılaştırılmıştır.

Ἔσται μὲν εὖ: ἐὰν δέ τι συμβῇ, τάδε διατίθεμαι. [...] ἀπὸ δὲ τῶν
παρ' Ἱππάρχου συμβεβλημένων τάδε μοι βούλομαι γενέσθαι:
πρῶτον μὲν τὰ περὶ τὸ μουσεῖον καὶ τὰς θεὰς συντελεσθῆναι κἄν
τι ἄλλο ἰσχὺν περὶ αὐτὰς ἐπικοσμηθῆναι πρὸς τὸ κάλλιον: ἔπειτα
τὴν Ἀριστοτέλους εἰκόνα τεθῆναι εἰς τὸ ἱερὸν

Θεοφράστου διαθήκη (Διογένης Λαέρτιος, *Βίοι καὶ γνῶμαι τῶν ἐν
φιλοσοφίᾳ εὐδοκίμησάντων*, V, 51)

Her şey güzel olacak; ama eğer başıma bir şey gelirse şunları vasiyet
ediyorum. [...] Hipparkhos'un elinde toplanmış parayla şunların
yapılmasını istiyorum: ilk olarak, tanrıça heykelleriyle birlikte Muse-
ion'un yapımı tamamlansın ve daha güzel görünmesi için başka bir
süsleme eklemek gerekliyse (o da yapılsın); ikinci olarak, Aristote-
les'in heykeli ve daha önce tapınakta bulunan ne kadar adak varsa
hepsi tapınağa yerleştirilsin.

Theophrastos'un Vasiyeti (Diogenes Laertios, *Ünlü Filozofların Yaşamları ve
Öğretileri*, V, 51, çev: Candan Şentuna)

ἙΠΕΡΙ ΑΡΧΩΝ¹

[τῶν μετὰ τὰ Φυσικά]

(1)¹ Πῶς ἀφορίσαι δεῖ καὶ ποίοις τὴν ὑπὲρ τῶν πρώτων θεωρίαν; Ἡ γὰρ δὴ τῆς φύσεως

¹ [Αριστοτέλης, τῶν μετὰ τὰ φυσικά, 981b26-982a4] οὐ δ' ἕνεκα νῦν ποιούμεθα τὸν λόγον τοῦτ' ἐστίν, ὅτι τὴν ὀνομαζομένην σοφίαν περὶ τὰ πρῶτα αἰτία καὶ τὰς ἀρχὰς ὑπολαμβάνουσι πάντες: ὥστε, καθάπερ εἴρηται πρότερον, ὁ μὲν ἔμπειρος τῶν ὁποιοῦν ἐχόντων αἰσθησιν εἶναι δοκεῖ σοφώτερος, ὁ δὲ τεχνίτης τῶν ἐμπείρων, χειροτέχνου δὲ ἀρχιτέκτων, αἱ δὲ θεωρητικαὶ τῶν ποιητικῶν μᾶλλον. ὅτι μὲν οὖν ἡ σοφία περὶ τινὰς ἀρχὰς καὶ αἰτίας ἐστὶν ἐπιστήμη, δῆλον.

[Αριστοτέλης, τῶν μετὰ τὰ φυσικά, 982b8-9] ἐξ ἀπάντων οὖν τῶν εἰρημένων ἐπὶ τὴν αὐτὴν ἐπιστήμην πίπτει τὸ ζητούμενον ὄνομα: δεῖ γὰρ ταύτην τῶν πρώτων ἀρχῶν καὶ αἰτιῶν εἶναι θεωρητικὴν: καὶ γὰρ τάγαθὸν καὶ τὸ οὐ ἕνεκα ἐν τῶν αἰτιῶν ἐστίν.

[Αριστοτέλης, τῶν μετὰ τὰ φυσικά, 1069a29-1069b3] οὐσίαι δὲ τρεῖς, μία μὲν αἰσθητή—ἥς ἢ μὲν αἰδῖος ἢ δὲ φθαρτή, ἦν πάντες ὁμολογοῦσιν, οἷον τὰ φυτὰ καὶ τὰ ζῶα ἢ δ' αἰδῖος—ἥς ἀνάγκη τὰ στοιχεῖα λαβεῖν, εἴτε ἐν εἴτε πολλά: ἄλλη δὲ ἀκίνητος, καὶ ταύτην φασὶ τινες εἶναι χωριστήν, οἱ μὲν εἰς δύο διαιροῦντες, οἱ δὲ εἰς μίαν φύσιν τιθέντες τὰ εἶδη καὶ τὰ μαθηματικά, οἱ δὲ τὰ μαθηματικά μόνον τούτων. ἐκεῖναι μὲν δὴ φυσικῆς (μετὰ κινήσεως γάρ), αὕτη δὲ ἐτέρας, εἰ μηδεμία αὐτοῖς ἀρχὴ κοινή. ἢ δ' αἰσθητὴ οὐσία μεταβλητή.

[Αριστοτέλης, τῶν μετὰ τὰ φυσικά, 983a4-5] ἀλλ' οὔτε τὸ θεῖον φθονερὸν ἐνδέχεται εἶναι, ἀλλὰ κατὰ τὴν παροιμίαν πολλὰ ψεύδονται ἀοιδοί, οὔτε τῆς τοιαύτης ἄλλην χρὴ νομίζειν τιμιωτέραν. ἢ γὰρ θειοτάτη καὶ τιμιωτάτη.

İLKELERE DAİR [Metafizik]

[4a2] (1)¹ Aslolanlara ilişkin bir incelemeyi nasıl ve ne çeşit şeylerle sınırlı tutmak gerekir? Zira doğaya ilişkin

¹ [Aristoteles, *Metafizik*, 981b26-982a4] Öte yandan şimdi bu temellendirmeyi yapmamızın ereksel nedeni, bilgelik denen şeyin herkes tarafından ilk nedenlere ve ilkelere dair olduğunun varsayılması; dolayısıyla, tıpkı daha önce de ifade edildiği gibi, deneyimli olanın herhangi bir duyuma sahip olandan, zanaate sahip olanın deneyimli olandan ve ustanın kalfadan daha bilge ve temaşa etmeye dayalı bilgi türünün de yapıp-etmeye dair olandan daha iyi olduğunun düşünülmesidir. Öyleyse, açık ki, bilgelik birtakım ilke ve nedenlere dair bir bilgidir.

[Aristoteles, *Metafizik*, 982b8-9] Öyleyse söylenenlerin hepsinden çıkan <şu>: Aranmakta olan terim aynı bilimin altına düşer, zira bunun asıl ilkeleri ve nedenleri incelemesi gerekir ve 'iyi' de, ereksel neden de, nedenlerden biridir.

[Aristoteles, *Metafizik*, 1069a29-1069b3] *Ousia*lar üç çeşittir: Biri duyumsanabilir olandır (bunlardan biri ezeldir; diğeryse bozuluşa tabi, örneğin bitkiler ve hayvanlar ki, herkes bunda hemfikirdir), bunlarda öğelerin —ister bir olsun ister çok— kavranması zorunludur. Diğeryse devinimsiz olandır (ki bazıları ona müstakiler, birileri onu ikiye ayırır, bazıları biçimleri ve matematiğin nesnelerini doğaca bir sayar, birileri de yalnızca matematiğin nesnelerini *ousia* kabul eder). Öncekiler kesinlikle fiziğe aittir (çünkü devinimlere dair), devinimsiz olanlarsa başka bir alana—tabii eğer duyumsanabilir olanlar ile devinimsiz olanların hiçbir ortak ilkesi yoksa. Duyumsanabilir *ousia* ise değişime tabidir.

[Aristoteles, *Metafizik*, 983a4-5] Ancak ne tanrısal olan kıskanç olmayı içinde taşır (aksine “pek çok dize yalandır” derler), ne de başka bir şeyi bu gibi <bilgiden> daha değerli addetmek gereklidir; nitekim en tanrısal olan en değerli olandır.

πολυχουστέρα καί, ὥς γε δὴ τινές φασιν, ἀτακτοτέρα, μεταβολὰς ἔχουσα παντοίας· ἡ δὲ τῶν πρώτων ὠρισμένη καὶ ἀεὶ κατὰ ταῦτά, διὸ δὴ καὶ ἐν νοητοῖς οὐκ αἰσθητοῖς αὐτὴν τιθέασιν, ὥς ἀκινήτοις καὶ ἀμεταβλήτοις, καὶ τὸ ὅλον δὲ σεμνοτέραν καὶ μείζω νομίζουσιν αὐτήν.

olan çeşit çeşittir ve kimilerinin de söylediği gibi —her tür değişimi ihtiva ettiğinden— daha düzensizdir. Öte yandan aslolanlarıki belirlenmiştir ve daima aynı şeye karşılık gelir. Bu yüzden de onu duyumsanabilir olanlardan ziyade düşünülür olanlar arasında konumlandırırlar (yani devinimsiz olan ve değişmeyenler arasında) ve genel olarak daha anlamlı ve önemli addederler.

/

(2)¹ Ἀρχὴ δέ, πότερα συναφὴ τις καὶ οἶον κοινωνία πρὸς ἄλληλα τοῖς τε νοητοῖς καὶ τοῖς τῆς φύσεως ἢ οὐδεμία, ἀλλ' ὥσπερ ἐκάτερα κεχωρισμένα, συνεργοῦντα δέ πως εἰς τὴν πᾶσαν οὐσίαν. Εὐλογώτερον δ' οὖν εἶναί τινα συναφὴν καὶ μὴ ἐπεισοδιῶδες τὸ πᾶν, ἀλλ' οἶον τὰ μὲν πρότερα τὰ δ' ὕστερα, καὶ ἀρχὰς τὰ δ' ὑπὸ τὰς ἀρχάς, ὥσπερ καὶ τὰ αἰδία τῶν φθαρτῶν.

¹ [Ἀριστοτέλης, τῶν μετὰ τὰ φυσικά, 1076a1-8] οἱ δὲ λέγοντες τὸν ἀριθμὸν πρῶτον τὸν μαθηματικὸν καὶ οὕτως αἰεὶ ἄλλην ἐχομένην οὐσίαν καὶ ἀρχὰς ἐκάστης ἄλλας, ἐπεισοδιῶδη τὴν τοῦ παντὸς οὐσίαν ποιοῦσιν (οὐδὲν γὰρ ἢ ἑτέρα τῇ ἑτέρᾳ συμβάλλεται οὔσα ἢ μὴ οὔσα) καὶ ἀρχὰς πολλάς· τὰ δὲ ὄντα οὐ βούλεται πολιτεύεσθαι κακῶς. “οὐκ ἀγαθὸν πολυκοιρανίη· εἰς κοίρανος ἔστω.”

[Ἀριστοτέλης, τῶν μετὰ τὰ φυσικά, 1050b6-7] ἀλλὰ μὴν καὶ κυριωτέρως· τὰ μὲν γὰρ αἰδία πρότερα τῇ οὐσίᾳ τῶν φθαρτῶν, ἔστι δ' οὐθὲν δυνάμει αἰδίων.

[Ἀριστοτέλης, τῶν μετὰ τὰ φυσικά, 1090b19-20] οὐκ ἔοικε δ' ἡ φύσις ἐπεισοδιῶδης οὔσα ἐκ τῶν φαινομένων, ὥσπερ μοχθηρὰ τραγωδία.

[9] (2)¹ İlkeye gelince; acaba düşünülür olanlarla doğal olanlar arasında bir nevi bağ ve karşılıklı bir ortaklık var mı, yok mu? <Yoksa> bu ikisi birbirinden ayrı, ama bir biçimde tüm varlığa yönelik bir işbirliği içinde mi? İmdi bir nevi bağın olması ve evrenin kopuk kopuk² olmaması ve tıpkı ezeli olanlarla bozuluşa tabi olanlar gibi birilerinin önde diğerlerinin sonra gelmesi (ilkeler ve ilkelerin altındakiler şeklinde) daha makul.

¹ [Aristoteles, *Metafizik*, 1076a1-8] Matematiğin nesnelerinden sayıların aslolan olduğunu ve bu şekilde *ousiaların* daima birbirini takip ettiğini ve her birinin ilkelerinin bir başkası olduğunu söyleyenler, evrenin *ousiasını* kopuk kopuk yaparlar (çünkü hiçbir şey bir diğerine <*ousia*> olmak veya olmamak bakımından bir şey katmaz) ve çok fazla ilke ortaya koyarlar. Öte yandan, varolanlar kötü bir biçimde yönetilmeyi istemezler. Kaldı ki, “çoğul hâkimiyet iyi değil; tek hâkim olmalı.”

[Aristoteles, *Metafizik*, 1050b6-7] Ayrıca <etkinlik imkândan> daha hâkim bir bakımdan da <önde gelir>; zira *ousia* bakımından, ezeli olanlar bozuluşa tabi olanlardan önde gelirler, çünkü imkân halinde hiçbir şey ezeli değildir.

[Aristoteles, *Metafizik*, 1090b19-20] ... görünenlerden, doğanın tıpkı kötü bir tragedyadaki gibi kopuk kopuk olduğu çıkmaz.

² Ya da “episodik” (*epeisodiôdes*).

(3)¹ Εἰ δ' οὖν οὕτω, τίς ἡ φύσις αὐτῶν καὶ ἐν ποίοις; Εἰ μὲν γὰρ ἐν τοῖς μαθηματικοῖς μόνον τὰ νοητά, καθάπερ τινές φασιν, οὐτ' ἄγαν εὐσημος ἡ συναφὴ τοῖς αἰσθητοῖς οὐθ' ὅλως ἀξιοχρεα φαίνεται τοῦ παντός. Οἷον γὰρ μεμηχανημένα δοκεῖ δι' ἡμῶν εἶναι σχήματά τε καὶ μορφὰς καὶ λόγους περιτιθέντων, αὐτὰ δὲ δι' αὐτῶν οὐδεμίαν ἔχει φύσιν· εἰ δὲ μή, οὐχ οἶά τε συνάπτειν τοῖς τῆς φύσεως ὥστ' ἐμποιῆσαι καθάπερ ζῶην καὶ κίνησιν αὐτοῖς, οὐδὲ γὰρ αὐτὸς ὁ ἀριθμός, ὅνπερ δὴ πρῶτον καὶ κυριώτατόν τινες τιθέασιν.

¹ [Ἀριστοτέλης, τῶν μετὰ τὰ φυσικά, 1090b14-21] ἔτι δὲ ἐπιζητήσειεν ἂν τις μὴ λίαν εὐχερῆς ὦν περὶ μὲν τοῦ ἀριθμοῦ παντός καὶ τῶν μαθηματικῶν τὸ μηθὲν συμβάλλεσθαι ἀλλήλοις τὰ πρότερα τοῖς ὕστερον (μὴ ὄντος γὰρ τοῦ ἀριθμοῦ οὐθὲν ἦττον τὰ μεγέθη ἔσται τοῖς τὰ μαθηματικὰ μόνον εἶναι φασίνοις, καὶ τούτων μὴ ὄντων ἡ ψυχὴ καὶ τὰ σώματα τὰ αἰσθητά: οὐκ ἔοικε δ' ἡ φύσις ἐπεισοδιώδης οὔσα ἐκ τῶν φαινομένων, ὥσπερ μοχθηρὰ τραγωδία).

[Ἀριστοτέλης, τῶν μετὰ τὰ φυσικά, 1075b27-28] εἰ δ' ἔσται τὰ εἶδη ἢ οἱ ἀριθμοί, οὐδενὸς αἷτια: εἰ δὲ μή, οὔτι κινήσεώς γε.

[17] (3)¹ İmdi eğer böyleyse, bunların² doğası nedir ve bunlar ne menem şeylerdir? Zira eğer düşünülür olanlar kimilerinin söylediği üzere yalnızca matematiğin nesneleri <sınıfına> dâhilse, ne bunların duyulur olanlarla bağı kolayca görülebilir türdendir, ne de bunlar evren için bir ehemmiyet taşır görünürler. Nitekim onlar kendinde hiçbir doğaya sahip olmayan ama bizim tarafımızdan tesis edilip <şeylere> atfedilen şekiller, biçimler ve oranlar gibi düşünülürler. Eğer böyle olmasalar, bunların kendilerinde yaşam ve devinim üreten doğal şeylerle hiçbir bağları olmazdı—kimilerinin aslolan ve en üstün olarak konumlandığı sayının bile.

¹ [Aristoteles, *Metafizik*, 1090b14-21] [14] Dahası, kolayca ikna olabilen biri değilsek, önde ya da sonra gelmek bakımından biri diğeriyle kıyaslanmayan tüm sayılar ve matematiksel nesnelerin soruşturmasını daha ileriye taşıyabiliriz (zira hiçbir sayı olmasaydı bilâ, yalnızca matematiğin nesnelerinin olduğunu iddia edenler için, büyüklükler yine de var olurdu ve bunların hiçbirisi olmasa bile, yine de ruh ve duyumsanabilir cisimler olurdu, ancak görünenlerden, doğanın tıpkı kötü bir tragedyadaki gibi kopuk kopuk olduğu çıkmaz).

[Aristoteles, *Metafizik*, 1075b27-28] Eğer biçimler ya da sayılar ilke olsalardı, hiçbir şeyin nederi <olamazlardı>, ya da en azından devinimin.

² Düşünülür olanların.

(4)¹ Εἰ δ' ἑτέρα τις οὐσία προτέρα καὶ κρείττων ἐστίν, ταύτην πειρατέον λέγειν πότερον μία τις κατ'ἀριθμὸν ἢ κατ' εἶδος ἢ κατὰ γένος. Εὐλογώτερον δ' οὖν ἀρχῆς φύσιν ἐχούσας ἐν ὀλίγοις εἶναι καὶ περιττοῖς, εἰ μὴ ἄρα καὶ πρῶτοις καὶ ἐν τῷ πρῶτῳ.

¹ [Ἀριστοτέλης, τῶν μετὰ τὰ φυσικά, 987b11-18] τὴν δὲ μέθεξιν τοῦνομα μόνον μετέβαλεν: οἱ μὲν γὰρ Πυθαγόρειοι μιμήσει τὰ ὄντα φασὶν εἶναι τῶν ἀριθμῶν, Πλάτων δὲ μεθέξει, τοῦνομα μεταβαλὼν. τὴν μέντοι γε μέθεξιν ἢ τὴν μίμησιν ἥτις ἂν εἴη τῶν εἰδῶν ἀφείσαν ἐν κοινῷ ζητεῖν. ἔτι δὲ παρὰ τὰ αἰσθητὰ καὶ τὰ εἶδη τὰ μαθηματικὰ τῶν πραγμάτων εἶναι φησι μεταξύ, διαφέροντα τῶν μὲν αἰσθητῶν τῷ αἰδῖα καὶ ἀκίνητα εἶναι, τῶν δ' εἰδῶν τῷ τὰ μὲν πόλλ' ἅττα ὅμοια εἶναι τὸ δὲ εἶδος αὐτὸ ἐν ἑκάστῳ μόνον.

[Ἀριστοτέλης, τῶν μετὰ τὰ φυσικά, 1028b4-6] καὶ δὴ καὶ τὸ πάλαι τε καὶ νῦν καὶ αἰεὶ ζητούμενον καὶ αἰεὶ ἀπορούμενον, τί τὸ ὄν, τοῦτό ἐστι τίς ἢ οὐσία (τοῦτο γὰρ οἱ μὲν ἐν εἶναι φασιν οἱ δὲ πλείω ἢ ἓν, καὶ οἱ μὲν πεπερασμένα οἱ δὲ ἄπειρα).

[Ἀριστοτέλης, τῶν μετὰ τὰ φυσικά, 1016b31-35] ἔτι δὲ τὰ μὲν κατ' ἀριθμὸν ἐστὶν ἓν, τὰ δὲ κατ' εἶδος, τὰ δὲ κατὰ γένος, τὰ δὲ κατ' ἀναλογίαν, ἀριθμῷ μὲν ὧν ἡ ὕλη μία, εἶδει δ' ὧν ὁ λόγος εἰς, γένει δ' ὧν τὸ αὐτὸ σχῆμα τῆς κατηγορίας, κατ' ἀναλογίαν δὲ ὅσα ἔχει ὡς ἄλλο πρὸς ἄλλο.

[4b6] (4)¹ Ama eğer önde gelen ve daha üstün başka ousialar varsa, bunların sayıya mı, biçime mi yoksa cinse mi karşılık gelen şeyler olduğunu temellendirmeye çalışmalı. İmdi bir ilkenin doğasına sahip olmakla, bunların, aslolanlar sınıfına dâhil ve aslolanda olmasalar bile, nadir ve sıradışı şeylerden olmaları gayet makul.

¹ [Aristoteles, *Metafizik*, 987b11-18] Değişen yalnızca ‘pay alma’ terimi olmuştur; zira Pythagorasçılar varolanların sayıları ‘taklit’ ederek var olduklarını söylemişlerdir, Platon ise <sadece> bu terimi değiştirerek, pay aldıklarını. Bu biçimleri taklit etmenin ya da onlardan pay almanın ne olabileceği sorusunu ise ortaklaşa hareket edercesine <ucu açık> bırakmışlardır. Dahası, duyumsanabilir olanlarla biçimlerin dışında, bunların arasında, duyumsanabilir olanlardan ezeli ve devinimsiz olmakla, biçimlerden ise, onlarla pek çok benzerliği bulunmasına rağmen, biçimlerin her birinin kendisinin tek olması bakımından ayrılan ‘matematiğin nesneleri’nin olduğunu.

[Aristoteles, *Metafizik*, 1028b4-6] Gerçekten de, eskiden beri cevabı aranagelen, hal-i hazırda sorulmakta olan ve daima sorulacak olan “varolan nedir?” sorusu, “ousia nedir?” sorusunun aynıdır. Nitekim bazılarının ‘bir’ olduğunu söylediği, bazılarının ‘birden fazla’ dediği, bunların bir kısmının sonlu sayıda olduğunu iddia ettiği, bir kısmının da sonsuz kabul ettiği budur.

[Aristoteles, *Metafizik*, 1016b31-35] Dahası, bazı şeyler sayıca ‘bir’dir, bazıları türce, bazıları cinsçe, bazılarıysa benzetme bakımından; sayıca <bir olanlar> maddesi ‘bir’ olanlar, türce <bir olanlar> ifadesi ‘bir’ olanlar, cinsçe bir olanlar kategorilerinin şekli aynı olanlar, benzetme bakımından <bir olanlar> ise aynı başka şeyle ilişkisi olanlardır.

(5)¹ Τίς δ' οὖν αὕτη καὶ τίνες, εἰ πλείους, πειρατέον ἐμφαίνειν ἀμῶς γέ πως εἴτε κατ' ἀναλογίαν εἴτε κατ' ἄλλην ὁμοίωσιν. Ἀνάγκη δ' ἴσως δυνάμει τινὶ καὶ ὑπεροχῇ τῶν ἄλλων λαμβάνειν, ὥσπερ ἂν εἰ τὸν θεόν· θεία γὰρ ἡ πάντων ἀρχή, δι' ἧς ἅπαντα καὶ ἔστιν καὶ διαμένει. Τάχα μὲν οὖν ῥάδιον τὸ οὕτως ἀποδοῦναι, χαλεπὸν δὲ σαφεστερώς ἢ πιστικωτέρώς.

¹ [Ἀριστοτέλης, τῶν μετὰ τὰ φυσικά, 1073a14-18] πότερον δὲ μίαν θετέον τὴν τοιαύτην οὐσίαν ἢ πλείους, καὶ πόσας, δεῖ μὴ λανθάνειν, ἀλλὰ μεμνησθαι καὶ τὰς τῶν ἄλλων ἀποφάσεις, ὅτι περὶ πλήθους οὐθὲν εἰρήκασιν ὅ τι καὶ σαφὲς εἰπεῖν.

[Ἀριστοτέλης, τῶν μετὰ τὰ φυσικά, 983a7-11] μόνη δ' αὕτη τούτων ἀμφοτέρων τετύχηκεν: ὅ τε γὰρ θεὸς δοκεῖ τῶν αἰτίων πᾶσιν εἶναι καὶ ἀρχὴ τις, καὶ τὴν τοιαύτην ἢ μόνος ἢ μάλιστ' ἂν ἔχοι ὁ θεός. ἀναγκαιότεραι μὲν οὖν πᾶσαι ταύτης, ἀμείνων δ' οὐδεμία.

[Ἀριστοτέλης, τῶν μετὰ τὰ φυσικά, 1064a34-b1] περὶ τὸ χωριστὸν ἄρα ὄν καὶ ἀκίνητον ἕτερά τούτων ἀμφοτέρων τῶν ἐπιστημῶν ἔστι τις, εἶπερ [35] ὑπάρχει τις οὐσία τοιαύτη, λέγω δὲ χωριστὴ καὶ ἀκίνητος, ὅπερ πειρασόμεθα δεικνύναι. καὶ εἶπερ ἔστι τις τοιαύτη φύσις ἐν τοῖς οὖσιν, ἐνταῦθ' ἂν εἴη που καὶ τὸ θεῖον, καὶ αὕτη ἂν εἴη πρώτη καὶ κυριωτάτη ἀρχή.

[11] (5)¹ İmdi bunun ne olduğunu ya da —eğer birden çoksa— bunların neler olduğunu öyle ya da böyle bir biçimde benzetme kurarak ya da başka bir benzerlik yoluyla açıklığa kavuşturmaya çalışmalı. Belki de bunu tıpkı tanrı gibi bir çeşit güç ya da diğer şeyleri aşma olarak kavramak gerekiyor. Zira tanrısal olan her şeyin ilkesidir—her şey onun sayesinde vardır ve olagelir. İmdi bunu bu şekilde çabucak tanıtlamak kolay, ama bunu daha açık-seçik veya daha ikna edici bir şekilde yapmak zor.

¹ [Aristoteles, *Metafizik*, 1073a14-18] Acaba tek olarak mı ele alınmalı bu çeşit *ousia* yoksa çok mu ve <çoksa> kaç, gözden kaçırmamalı, ayrıca diğerlerinin de söylediklerini hatırlamalı ki, *ousiaların* çokluğu üzerine açıkça sözünü etmeye değer hiçbir şey söylememişlerdir.

[Aristoteles, *Metafizik*, 983a7-11] Öte yandan yalnızca bu bunların ikisini birden sağlayabilir; zira tanrının her şeyin nedeni ve bir çeşit ilke olduğu düşünülür ve bu gibi <bilgiye> yalnızca ya da en çok tanrının sahip olabileceği. Öyleyse <diğerlerinin> hepsi bundan daha gerekli olsa da, hiçbiri daha iyi değildir.

[Aristoteles, *Metafizik*, 1064a34-b1] O zaman, müstakil ve devinimsiz olanlara dair, bu ikisinden başka bir bilim vardır, tabii eğer böyle bir *ousia* bulunuyorsa —müstakil ve devinimsiz olanı kastediyorum— işte ispatlamayı deneyeceğimiz budur. Ve eğer varolanlar arasında böyle bir doğa varsa, tanrısal olan da burada olsa gerektir, bu ise asıl ve en önemli ilke.

(5.1)¹ Τοιαύτης δ' ούσης τῆς ἀρχῆς, ἐπείπερ συνάπτει τοῖς αἰσθητοῖς, ἡ δὲ φύσις ὡς ἀπλῶς εἰπεῖν ἐν κινήσει καὶ τοῦτ' αὐτῆς τὸ ἴδιον, δῆλον ὡς αἰτίαν θετέον ταύτην τῆς κινήσεως. Ἐπεὶ δ' ἀκίνητος καθ' αὐτήν, φανερόν ὡς οὐκ ἂν εἴη τῷ κινεῖσθαι τοῖς τῆς φύσεως αἰτία, ἀλλὰ λοιπὸν ἄλλη τινὶ δυνάμει κρείττονι καὶ προτέρῳ· τοιαύτη δ' ἡ τοῦ ὀρεκτοῦ φύσις, ἀφ' ἧς ἡ κυκλικὴ ἢ συνεχὴς καὶ ἄπαυστος. Ὡστε 'καὶ' κατ' ἐκεῖνο λύοιτο ἂν τὸ μὴ εἶναι κινήσεως ἀρχὴν ἢ εἰ κινούμενον κινήσει.

¹ [Ἀριστοτέλης, τῶν μετὰ τὰ φυσικά, 1018b22-26] τὰ δὲ κατὰ δύνάμιν (τὸ γὰρ ὑπερέχον τῇ δυνάμει πρότερον, καὶ τὸ δυνατώτερον· τοιοῦτον δ' ἐστὶν οὐ κατὰ τὴν προαίρεσιν ἀνάγκη ἀκολουθεῖν θάτερον καὶ τὸ ὕστερον, ὥστε μὴ κινουντός τε ἐκείνου μὴ κινεῖσθαι καὶ κινουντος κινεῖσθαι· ἡ δὲ προαίρεσις ἀρχή).

[Ἀριστοτέλης, τῶν μετὰ τὰ φυσικά, 1072a19-25] ἐπεὶ δ' οὕτω τ' ἐνδέχεται, καὶ εἰ μὴ οὕτως, ἐκ νυκτὸς ἔσται καὶ ὁμοῦ πάντων καὶ ἐκ μὴ ὄντος, λύοιτ' ἂν ταῦτα, καὶ ἔστι τι αἰεὶ κινούμενον κίνησιν ἄπαυστον, αὕτη δ' ἡ κύκλω (καὶ τοῦτο οὐ λόγῳ μόνον ἀλλ' ἐργῳ δῆλον), ὥστ' αἰδῖος ἂν εἴη ὁ πρῶτος οὐρανός. ἔστι τοίνυν τι καὶ ὁ κινεῖ. ἐπεὶ δὲ τὸ κινούμενον καὶ κινεῖ καὶ μέσον, τοίνυν ἔστι τι ὁ οὐ κινούμενον κινεῖ, αἰδῖον καὶ οὐσία καὶ ἐνέργεια οὐσα.

[Ἀριστοτέλης, τῶν μετὰ τὰ φυσικά, 1071b10-11] κίνησις δ' οὐκ ἔστι συνεχὴς ἀλλ' ἢ ἡ κατὰ τόπον, καὶ ταύτης ἡ κύκλω.

[18] (5.1)¹ Bu gibi bir şey ilke olacaksa, mademki duyumsanabilir olanlarla bir bağı vardır, doğa ise basitçe söylemek gerekirse devinim halindedir ve ona özgü olan budur, açık ki bunu devinimlerin nedeni olarak konumlandırmak gerekir. Öte yandan, mademki kendi başına devinimsizdir, görünen o ki, onun doğal varolanların nedeni olması devinmekte olması² bakımından değildir—geriye kalan, onun hâkim ve önde gelen başka bir güç olması. Dairesel, sürekli ve dur durak bilmeyen <devinimin> kendisine bağlı olduğu ‘iştah duyulan’ın doğası böyle bir şeydir. O halde devinen bir şey devindirmediğe devinimin bir başlangıcının olamayacağı <sorunu> bu minvalde çözülmüş olsa gerektir.

¹ [Aristoteles, *Metafizik*, 1018b22-26] Bazıları da güç bakımından <önde gelirler>, zira güç bakımından üstün olan ve de daha güçlü olan önde gelir, tercihi diğerleri yahut sonra gelenlerce zorunlu olarak takip edilen böyledir, o halde önceki devinmediğinde <güç bakımından sonra gelen> devinmeyecek, devindiğindeyse devinecektir (tercih de bir ilkedir).

[Aristoteles, *Metafizik*, 1072a19-25] Mademki ancak bu şekilde <olması> beklenir, öyle olmasaydı karanlıktan, “hemhal her şey” den ve var olmayandan olurdu, öyleyse bunlar çözülmüş sayılabilir; demek ki daima devinen, devinimi durmayan bir şey var—o da <devinimi> dairesel olan (ve bu sadece ifadece değil işçe de açık). O halde ezeli olabilir birinci gök. Demek ki onu da devindiren bir şey var. Mademki devindirilen hem devindiren hem orta, demek ki devindirilmeden devindiren bir şey var; ezeli olan, hem *ousia* hem de etkinlik olan.

[Aristoteles, *Metafizik*, 1071b10-11] Devinim yere göre olanın haricinde sürekli değildir—bunun da <yalnızca> dairesel olanı <sürekli>.

² Ya da “devindirilmesi”.

(6)¹ Μέχρι μὲν δὴ τούτων οἷον ἄρτιος ὁ λόγος, ἀρχήν τε ποιῶν μίαν πάντων καὶ τὴν ἐνέργειαν καὶ τὴν οὐσίαν ἀποδιδούς, ἔτι δὲ μὴ διαιρετὸν μηδὲ ποσόν τι λέγων ἀλλ' ἀπλῶς ἐξαίρων εἰς κρείττω τινὰ μερίδα καὶ θειοτέραν (οὕτω γὰρ μᾶλλον ἀποδοτέον ἢ τὸ διαιρετὸν καὶ μεριστὸν ἀφαιρετέον· ἅμα γὰρ ἐν ὑψηλοτέρῳ τε καὶ ἀληθινωτέρῳ λόγῳ τοῖς λέγουσιν ἢ ἀπόφασις), τὸ δὲ μετὰ ταῦτ' ἤδη λόγου δεῖται πλείονος περὶ τῆς ἐφέσεως, ποία καὶ τίνων, ἐπειδὴ πλείω τὰ κυκλικά καὶ αἱ φοραὶ τρόπον τινὰ ὑπεναντίαι καὶ τὸ ἀνήνυτον καὶ οὗ χάριν ἀφανές. Εἴτε γὰρ ἐν τὸ κινοῦν, ἄτοπον τὸ μὴ πάντα τὴν αὐτὴν· εἴτε καθ' ἕκαστον ἕτερον αἵτ' ἀρχαὶ πλείους— ὥστε τὸ σύμφωνον αὐτῶν εἰς ὄρεξιν ἰόντων τὴν ἀρίστην οὐθαμῶς φανερόν.

¹ [Ἀριστοτέλης, τῶν μετὰ τὰ φυσικά, 1073a3-14] ὅτι μὲν οὖν ἔστιν οὐσία τις αἰδιος καὶ ἀκίνητος καὶ κεχωρισμένη τῶν αἰσθητῶν, φανερόν ἐκ τῶν εἰρημένων: δέδεικται δὲ καὶ ὅτι μέγεθος οὐδὲν ἔχειν ἐνδέχεται ταύτην τὴν οὐσίαν ἀλλ' ἀμερῆς καὶ ἀδιαιρετός ἐστιν (κινεῖ γὰρ τὸν ἀπειρον χρόνον, οὐδὲν δ' ἔχει δύναμιν ἀπειρον πεπερασμένον: ἐπεὶ δὲ πᾶν μέγεθος ἢ ἀπειρον ἢ πεπερασμένον, πεπερασμένον μὲν διὰ τοῦτο οὐκ ἂν ἔχοι μέγεθος, ἀπειρον δ' ὅτι ὅλως οὐκ ἔστιν οὐδὲν ἀπειρον μέγεθος): ἀλλὰ μὴν καὶ ὅτι ἀπαθές καὶ ἀναλλοίωτον: πᾶσαι γὰρ αἱ ἄλλαι κινήσεις ὕστεραι τῆς κατὰ τόπον. ταῦτα μὲν οὖν δηλα διότι τοῦτον ἔχει τὸν τρόπον.

[5a5] (6)¹ Temellendirme artık hazır, bu <akıl yürütme> her şey için tek bir ilke ortaya koyar ve onun etkinliğiyle² *ousiasını* verir, dahası, onun ne bölünebilir ne de nicelikli bir şey olduğunu söyler ve onu mutlak anlamda daha hâkim ve daha tanrısal bir konuma yükseltir (zira bölünebilir ve parçalanabilir olmayı bir kenara bırakmaktan ziyade bu şekilde kanıtlamalı; nitekim <bir şeyi ele alıp onu> reddedenler aynı zamanda hem daha yüksek hem de hakikate daha yakın bir akıl yürütmede bulunurlar). Öte yandan bundan sonrası itki hakkında daha öte temellendirmelere ihtiyaç duyar (nasıl ve hangi yönde?) çünkü dairesel devinen <gök cisimleri> çok sayıdadırlar ve bunların yer değiştirmeleri belli bir tarzda aksi yönde karşılanır, ayrıca onların hiç bitmezlikleri ve neyin uğruna³ oldukları açık değildir. Zira eğer devindirici 'bir'se, hepsinin aynı <yönde yer değiştirmemesi> saçma, öte yandan her biri için başka başka olan birden fazla ilke varsa, bu durumda onların uyum içinde en iyi iştaha yönelmesi hiçbir şekilde açık değil.

¹ [Aristoteles, *Metafizik*, 1073a3-14] Ki öyleyse ezeli ve devinimsiz olan ve duyumsanabilir olanlardan müstakil bir *ousia* var; söylenenlerden açık. Gösterildi ki bu *ousianın* büyüklüğe sahip olması mümkün değil, zira o kısımsız ve bölünemezdir (zira sonsuz zaman boyunca devindirir, hiçbir sınırlı olansa sonsuz imkâna sahip değil, mademki her büyüklük ya sonsuz ya da sınırlı, sınırlı olan bu yüzden sonsuz büyüklüğe sahip olamaz, sonsuz olansa zaten büyüklüğe sahip değil ki, genel olarak hiçbir sonsuz büyüklük yoktur). Ayrıca açık ki o etkilenmeyen ve başkalaşmayandır; zira tüm diğer devinimler yere göre olandan sonradır. Öyleyse neden bu tarzda olduğu, söylenenlerden açık.

² Ya da "işlerliğiyle" (*energeia*).

³ Ereksel nedenleri.

(7)¹ Τὸ δὲ κατὰ τὸ πλήθος τῶν σφαιρῶν τῆς αἰτίας μείζονα ζητεῖ λόγον· οὐ γὰρ ὁ οἰκεῖος ὁ γε τῶν ἀστρολόγων.

(8)² Ἀπορον δὲ καὶ πῶς ποτε φυσικὴν ὄρεξιν ἐχόντων οὐ τὴν ἡρεμίαν διώκουσιν ἀλλὰ τὴν κίνησιν. Τί οὖν ἅμα τῇ μιμήσει φασὶν ἐκεῖνο ὁμοίως ὅσοι τε τὸ ἐν καὶ ὅσοι τοὺς ἀριθμοὺς λέγουσιν; καὶ γὰρ αὐτοὶ τοὺς ἀριθμοὺς φασιν τὸ ἐν.

¹ [Ἀριστοτέλης, τῶν μετὰ τὰ φυσικά, 1073b3-8] τὸ δὲ πλήθος ἤδη τῶν φορῶν ἐκ τῆς οἰκειστάτης φιλοσοφίας τῶν μαθηματικῶν ἐπιστημῶν δεῖ σκοπεῖν, ἐκ τῆς ἀστρολογίας: αὕτη γὰρ περὶ οὐσίας αἰσθητῆς μὲν αἰδίου δὲ ποιεῖται τὴν θεωρίαν, αἱ δ' ἄλλαι περὶ οὐδεμιᾶς οὐσίας, οἷον ἢ τε περὶ τοὺς ἀριθμοὺς καὶ τὴν γεωμετρίαν.

[Ἀριστοτέλης, τῶν μετὰ τὰ φυσικά, 1074a14-17] τὸ μὲν οὖν πλήθος τῶν σφαιρῶν ἔστω τοσοῦτον, ὥστε καὶ τὰς οὐσίας καὶ τὰς ἀρχὰς τὰς ἀκινήτους καὶ τὰς αἰσθητὰς τοσαύτας εὐλογον ὑπολαβεῖν (τὸ γὰρ ἀναγκαῖον ἀφείσθω τοῖς ἰσχυροτέροις λέγειν).

² [Ἀριστοτέλης, τῶν μετὰ τὰ φυσικά, 1083a18-27] τι μὲν οὖν, εἶπερ εἰσὶν ἀριθμοὶ αἱ ἰδέαι, οὔτε συμβλητὰς τὰς μονάδας ἀπάσας ἐνδέχεται εἶναι, φανερόν, οὔτε ἀσυμβλήτους ἀλλήλαις οὐδέτερον τῶν τρόπων: ἀλλὰ μὴν οὐδ' ὥς ἕτεροὶ τινες λέγουσι περὶ τῶν ἀριθμῶν λέγεται καλῶς. εἰσὶ δ' οὗτοι ὅσοι ἰδέας μὲν οὐκ οἶονται εἶναι οὔτε ἀπλῶς οὔτε ὥς ἀριθμοὺς τινας οὔσας, τὰ δὲ μαθηματικά εἶναι καὶ τοὺς ἀριθμοὺς πρῶτους τῶν ὄντων, καὶ ἀρχὴν αὐτῶν εἶναι αὐτὸ τὸ ἐν. ἄτοπον γὰρ τὸ ἐν μὲν εἶναι τι πρῶτον τῶν ἐνῶν, ὥσπερ ἐκεῖνοί φασι, δυάδα δὲ τῶν δυάδων μὴ, μηδὲ τριάδα τῶν τριάδων: τοῦ γὰρ αὐτοῦ λόγου πάντα ἐστίν.

[5a20] (7)¹ Kürelerin çok sayıda olmasına gelince, bunun nedenleri de derinlemesine bir temellendirilmeyi gerektirir; zira gökbilimcilerin <açıklamaları> pek de yerinde değil.

[5a23] (8)² Bizi açmaza düşüren bir mesele de bunların, doğal bir iştahla, nasıl olup da durağanlığa değil de devinime yöneldiğidir. İmdi 'bir'den ve sayılardan söz edenlerle birlikte, onlarınkine benzer şekilde, bir anlamda onları taklit ederek bunu söylemek niye? Nitekim berikiler³ de sayıların 'bir' olduğunu söylüyor.

¹ [Aristoteles, *Metafizik*, 1073b3-8] İmdi yer değiştirmelerin sayısını matematiksel bilimlerin felsefeye en yakın olanından, yani astronomiden hareketle görmek gerekli; zira bunlar temaşa etkinliklerini duyumsanabilir ve ezeli *ousialar* üzerine kurar; oysa aritmetik ve geometri gibi diğerleri *ousia* olmayanların üzerine.

[Aristoteles, *Metafizik*, 1074a14-17] Öyleyse kürelerin sayısı tam da bu kadardır, o zaman birer devinimsiz ilkeler olan *ousiaların* sayısını kürelerin sayısı ile aynı varsaymak makul (gerekli <sayıyı> bırakalım doğrucu davutlar söylesin).

² [Aristoteles, *Metafizik*, 1083a18-27] Bunlar —mutlak anlamda olsun, bir nevi sayı anlamında olsun— *ideaların* var olduğuna inanmayan, ama matematiğin nesnelerinin var olduğuna, sayıların varolanların aslı olduğuna ve onların ilkesinin de 'bir'in kendisi olduğuna inananlardır. Zira öncekilerin söylediği gibi, 'bir'lerin arasında bir asıl 'bir'in olması, ama ikilerin arasında <böyle> bir ikinin ya da üçlerin arasında <böyle bir> üçün olmaması saçmadır; nitekim aynı akıl yürütme hepsi için <geçerlidir>.

³ Sayılardan söz edenler, Pythagorasçılar.

(8.1)¹ Εἰ δ' ἡ ἔφεσις, ἄλλως τε καὶ τοῦ ἀρίστου, μετὰ ψυχῆς, εἰ μή τις λέγοι καθ' ὁμοιότητα καὶ μεταφοράν, ἔμψυχ' ἂν εἴη τὰ κινούμενα. Ψυχῇ δ' ἅμα δοκεῖ καὶ κίνησις ὑπάρχειν (ζωὴ γὰρ τοῖς ἔχουσιν, ἀφ' ἧς καὶ αἱ ὀρέξεις πρὸς ἕκαστον, ὥσπερ καὶ τοῖς ζώοις, ἐπεὶ καὶ αἱ αἰσθήσεις καίπερ ἐν τῷ πάσχειν οὔσαι δι' ἑτέρων, ὅμως ὥς ἔμψυχοίς γίνονται). Εἰ δ' οὖν τῆς κυκλικῆς αἷτιον τὸ πρῶτον, οὐ τῆς ἀρίστης ἂν εἴη· κρεῖττον γὰρ ἡ τῆς ψυχῆς, καὶ πρώτη δὴ καὶ μάλιστα ἡ τῆς διανοίας, ἀφ' ἧς καὶ ἡ ὄρεξις.

¹ [Ἀριστοτέλης, *Περὶ Ψυχῆς*, 413b1-2] Τὸ μὲν οὖν ζῆν διὰ τὴν ἀρχὴν ταύτην ὑπάρχει τοῖς ζῶσι, τὸ δὲ ζῶον διὰ τὴν αἰσθησιν πρῶτως·

[28] (8.1)¹ Öte yandan itki, özellikle de en iyiye doğru olanı, ruhla² birliktedir, eğer bir benzerlik bakımından yahut bir benzeşim kurarak konuşulmuyorsa, devinenler ruha sahip³ olsa gerektir. Aynı zamanda devinim de ruhta bulunur (zira <ruh> ona sahip olan için yaşamdır, her bir şeye yönelik iştah ona bağlıdır, tıpkı hayvanlar için de olduğu gibi, nitekim duyumsama bir başkası tarafından etkilenmede sözkonusu olsa da, ruh taşıyan bir şey olarak <hayvanlarda> meydana gelir). Öyleyse aslolan⁴ eğer dairesel <devinimin> nedeniyse, en iyinin ki olamaz, zira ruhun <devinimi> daha üstündür, ve hem ilk hem de en iyi <devinim> zihninkidir ki, iştah da ona bağlıdır.

¹ [Aristoteles, *Ruh Üzerine*, 413b1-2] İmdi yaşam yaşayanlarda bu ilke aracılığıyla bulunur, öte yandan hayvanlar içinse aslen duyumsama aracılığıyla.

² Ya da “canla”.

³ Ya da “canlı”.

⁴ Devinmeyen devindirici.

(9)¹ Τάχα δὲ καὶ τοῦτ' ἂν τις ἐπιζητήσκειν, διὰ τί τὰ κυκλικά μόνον ἐφετικά, τῶν δὲ περὶ τὸ μέσον οὐθὲν καίπερ κινητῶν ὄντων: πότερον ὡς ἀδύνατα ἢ ὡς οὐ δικνουμένου τοῦ πρώτου; Ἀλλὰ τοῦτό γ' ἄτοπον, εἰ δι' ἀσθένειαν· ἰσχυρότερον γὰρ ἂν τις ἀξιῶσκειν τοῦ Ὀμήρου Διός, ὅς φησιν, αὐτῇ κεν γαίῃ ἐρύσαιμ' αὐτῇ τε θαλάσση. Ἀλλὰ λοιπὸν ὥσπερ ἄδεκτόν τι καὶ ἀσύνδετον εἶναι.

¹ [Ἀριστοτέλης, *Περὶ γενέσεως καὶ φθορᾶς* 335a25-30] Ἐπεὶ δ' ἐστὶν ἓνια γενητὰ καὶ φθαρτά, καὶ ἡ γένεσις τυγχάνει οὔσα ἐν τῷ περὶ τὸ μέσον τόπῳ, λεκτέον περὶ πάσης γενέσεως ὁμοίως πόσαι τε καὶ τίνες αὐτῆς αἱ ἀρχαί· ὅῃον γὰρ οὕτω τὰ καθ' ἕκαστον θεωρήσομεν, ὅταν περὶ τῶν καθόλου λάβωμεν πρῶτον.

[Ἀριστοτέλης, *Περὶ γενέσεως καὶ φθορᾶς*, 336b28-31] ἐπεὶ γὰρ ἐν ἅπασιν αἰὶ τοῦ βελτίονος ὀρέγεσθαι φαμεν τὴν φύσιν, βέλτιον δὲ τὸ εἶναι ἢ τὸ μὴ εἶναι (τὸ δ' εἶναι ποσαχῶς λέγομεν, ἐν ἄλλοις εἰρηται), τοῦτο δ' ἀδύνατον ἐν ἅπασιν ὑπάρχειν διὰ τὸ πόρρω τῆς ἀρχῆς ἀφίστασθα.

[5b10] (9)¹ Belki bu da sorulabilir, yani itilenin niçin yalnızca dairesel <devinen>ler olduğu. Öte yandan bunlar devingen varolanlar olsalar bile hiçbirisi orta² ile doğrudan ilişkili değil. Acaba güçsüz oldukları için mi, yoksa aslolanın <onları aşıp ortaya> ulaşmayan bir şey olması sebebiyle mi? Fakat eğer zayıflıktan ötürü böyleyse, bu³ saçma; nitekim <aslolanın> Homeros'un "sizinle⁴ beraber yeri de denizi de sürüklerim" diyen Dios'undan⁵ daha güçlü olması beklenir. Geriye kalan ise alıcı olmayan ve bağlantısız bir şey olur.

¹ [Aristoteles, *Oluş ve Bozuluş Üzerine*, 335a25-30] Mademki bazı şeyler oluş ve bozuluşa tabidir ve oluşlar genel olarak merkez civarı bir yerde gerçekleşir, tüm oluşların niceliği ve bunların hangi ilkelere dayandığı hakkında konuşalım; nitekim bu şekilde, yani önce tümelleri kavradığımızda, tek teklere ilişkin incelememiz de daha rahat ilerleyecektir.

[Aristoteles, *Oluş ve Bozuluş Üzerine*, 336b28-31] Doğanın daima ve her şeyde daha iyiye iştah duyduğunu ve var olmanın var olmaktan daha iyi olduğunu (var olmanın farklı anlamlarını başka bir yerde dile getirmiştik), bunun ise onların ilkelerden epey uzaklaşmış olmaları sebebiyle her şeyde bulunmasının imkânsız söylüyoruz.

² Ya da "merkez". Ayaltı dünya.

³ Beriki.

⁴ Zeus kendisine meydan okumaya kalkışan diğer tanrılara sesleniyor.

⁵ Zeus.

(10)¹ Τάχα δὲ πρότερον ζητήσκειεν ἂν τις πῶς ἔχει, πότερα μέρη ταῦτα ἢ οὐ μέρη τοῦ οὐρανοῦ, καὶ εἰ μέρη, πῶς μέρη· νῦν γὰρ οἶον ἀπεωσμένα τῶν ἐντιμοτάτων οὐ μόνον κατὰ τὰς χώρας ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν ἐνέργειαν, εἶπερ ἡ κυκλικὴ τοιαύτη συμβαίνει γὰρ οἶον κατὰ συμβεβηκὸς ὑπὸ τῆς κυκλικῆς περιφορᾶς καὶ εἰς τοὺς τόπους καὶ εἰς ἄλληλα τὰς μεταβολάς.

¹ [Ἀριστοτέλης, τῶν μετὰ τὰ φυσικά, 985a5-10] εἰ γὰρ τις ἀκολουθοίη καὶ λαμβάνοι πρὸς τὴν διάνοιαν καὶ μὴ πρὸς ἁ ψελλίζεται λέγων Ἐμπεδοκλῆς, εὐρήσει τὴν μὲν φιλίαν αἰτίαν οὖσαν τῶν ἀγαθῶν τὸ δὲ νεῖκος τῶν κακῶν: ὥστ' εἰ τις φαίη τρόπον τινὰ καὶ λέγειν καὶ πρῶτον λέγειν τὸ κακὸν καὶ τὸ ἀγαθὸν ἀρχὰς Ἐμπεδοκλέα, τάχ' ἂν λέγοι καλῶς, εἶπερ τὸ τῶν ἀγαθῶν ἀπάντων αἴτιον αὐτὸ τἀγαθὸν ἐστὶ καὶ τῶν κακῶν τὸ κακόν.

[5b19] (10)¹ Belki de önce nasıl? diye sorulabilir: Acaba bunlar² göğün kısımları mı, yoksa değil mi, ve eğer <göğün> kısımlarıysalar, <bunlar> nasıl kısımlar? Şimdi bunlar en değerli şeylerden yalnızca yer bakımından değil ama etkinlik bakımından da itilmiş şeylerdir—tabii eğer dairesel <devinim> böyle bir şeyse. Nitekim yere göre ve birbirlerine doğru değişimleri ilineksel olarak dairesel yer değiştirme tarafından sağlanır.

¹ [Aristoteles, *Metafizik*, 985a5-10] Nitekim eğer biri bozuk/kekeleyen diline karşın Empedokles'in fikirlerini takip edebilir ve kavarsa, dostluğun iyunin, kininse kötünün nedeni olduğunu fark edecektir; o halde eğer biri Empedokles'in bir anlamda 'iyi' ve 'kötü'nün ilkeler olduğunu söylediğini ve bunu söyleyen ilk kişi olduğunu öne sürerse, güzelce konuşmuş olabilir, tabii eğer tüm iyi olanların nedeni iyunin kendisi ise [kötülerinki de kötünün].

² Ayaltı dünyanın varolanları.

(10.1)¹ Εἰ δὲ καὶ τὸ ἄριστον ἀπὸ τοῦ ἀρίστου, κάλλιον ἂν τι παρὰ τοῦ πρώτου δέοι τῆς κυκλοφορίας—εἰ μὴ ἄρ' ἐκωλύετο τῷ μὴ δύνασθαι δέχεσθαι—τὸ γὰρ δὴ πρῶτον καὶ θειότατον πάντα τὰ ἄριστα βουλόμενον. Τάχα δὲ τοῦτο μὲν οἷον ὑπερβατόν τι καὶ ἀζήτητον—ἀξιοῖ γὰρ ὁ τοῦτο λέγων ἅπανθ' ὅμοια καὶ ἐν τοῖς ἀρίστοις εἶναι, μικρὰν τιν' ἢ μηδεμίαν ἔχοντα διαφορὰν—

(11) τότε δ' ἂν τις ἴσως ἀπορήσειεν πρὸς αὐτὸν τὸν πρῶτον οὐρανὸν ἀναφέρων, πότερον ἢ περιφορὰ τῆς οὐσίας ἐστὶν αὐτοῦ καὶ ἅμα τῷ πεπαῦσθαι φθείροιτ' ἂν, ἢ, εἴπερ ἐφέσει τινὶ καὶ ὀρέξει, κατὰ συμβεβηκός· εἰ μὴ ἄρα σύμφυτον αὐτῷ τὸ ὀρέγεσθαι καὶ οὐθὲν κωλύει τοιαῦτ' ἅττα τῶν ὄντων ὑπάρχειν.

(12) Ἴσως δ' ἂν εἴη καὶ ἀφελόντα τὴν ὀρεξιν ὑπὲρ αὐτῆς τῆς κινήσεως ἀπορεῖν, εἰ ἀφαιρεθεῖσα φθείροι ἂν τὸν οὐρανόν.

¹ [Ἀριστοτέλης, τῶν μετὰ τὰ φυσικά, 1075a11-23] ἐπισκεπτέον δὲ καὶ ποτέρως ἔχει ἢ τοῦ ὅλου φύσις τὸ ἀγαθὸν καὶ τὸ ἄριστον, πότερον κεχωρισμένον τι καὶ αὐτὸ καθ' αὐτό, ἢ τὴν τάξιν. ἢ ἀμφοτέρως ὥσπερ στράτευμα; καὶ γὰρ ἐν τῇ τάξει τὸ εὖ καὶ ὁ στρατηγός, καὶ μᾶλλον οὗτος: οὐ γὰρ οὗτος διὰ τὴν τάξιν ἀλλ' ἐκείνη διὰ τοῦτόν ἐστιν. πάντα δὲ συντέτακταί πως, ἀλλ' οὐχ ὁμοίως, καὶ πλωτὰ καὶ πτηνὰ καὶ φυτά: καὶ οὐχ οὕτως ἔχει ὥστε μὴ εἶναι θατέρῳ πρὸς θάτερον μηδέν, ἀλλ' ἔστι τι. πρὸς μὲν γὰρ ἐν ἅπαντα συντέτακται, ἀλλ' ὥσπερ ἐν οἰκίᾳ τοῖς ἐλευθέροις ἡκιστα ἔξεστιν ὃ τι ἔτυχε ποιεῖν, ἀλλὰ πάντα ἢ τὰ πλείιστα τέτακται, τοῖς δὲ ἀνδραπόδοις καὶ τοῖς θηρίοις μικρὸν τὸ εἰς τὸ κοινόν, τὸ δὲ πολὺ ὃ τι ἔτυχεν: τοιαύτη γὰρ ἐκάστου ἀρχὴ αὐτῶν ἢ φύσις ἐστίν.

[26] (10.1)¹ Ama eğer en iyi de en iyiden çıkıyorsa, aslolan-
dan dairesel yer değiştirmeyi aşan bir şey çıkmalı (tabii
eğer alma imkânı taşımamak bakımından engellenmezler-
se), nitekim aslolan ve en tanrısal olan tüm en iyileri iste-
yendir. Fakat belki de bu <iddia> üzerinde durulmayan ve
soruşturulmamış bir şey gibi <görünebilir> —zira bunu
söyleyen biri her şeyi küçük farklarla veya hiç fark olmak-
sızın benzer ve en iyiler arasında olarak değerlendirir—

[6a5] (11) Öte yandan birinci göğün kendisine yönelik ise
belki de şu açmaza düşülebilir: Acaba dönüş hareketi onun
ousiasına ait bir şey midir ve durmuş olmasıyla birlikte <o
da> ortadan kalkar mı, yoksa —<dönüş hareketi> bir çeşit
itki ve iştahla <gerçekleşiyorsa>— bu ilineksel midir? Tabii
eğer iştah duymak onun doğasına ait bir şey değilse ve
bazı varolanların böyle olmasına engel hiçbir şey yoksa.

[6a12] (12) Belki de, iştah göz ardı edilirse, devinimin ken-
disi hakkında bir açmaza sürüklenilebilir: Acaba onun
devre dışı kalışı göğün de ortadan kalkması anlamına mı
gelir?

¹ [Aristoteles, *Metafizik*, 1075a11-23] Bütünün doğasının iyiye ve en
iyiye nasıl sahip olduğu dikkate alınmalı, acaba müstakil ve kendi
gereği kendisi olan bir şey olarak mı, yoksa bir sıra düzeni içinde
mi? Yoksa tıpkı seferdeki birlikler gibi ikisi bir arada mı? Zira orada
iyi olan hem düzende hem de komutanda, daha ziyade de berikinde,
zira o düzenden ötürü var değil, ama öteki onun sayesinde var. Her
şey (balıklar, kuşlar, bitkiler...) bir biçimde bir düzen içinde bir ara-
da, ancak benzer şekilde değil; ama öyle birinin diğeriyle bir ilişkisi
olmaması gibi de değil, aksine bir ilişki var. Zira 'bir'e doğru her şey
bir sıra düzeni içinde bir arada, tıpkı bir evde özgür olanlar için
gelişigüzel eylemenin en az izin verilir bir şey olması, ancak <davra-
nışların> hepsinin veya çoğunun önceden düzenlenmiş olması, öte
yandan kölelerin ve çiftlik hayvanlarının yapıp etmelerinin küçük
bir kısmının ortak <iyiye> yönelik, bunların büyük bölümününse
gelişigüzel olması gibi (nitekim onların her birinin doğası bu tür bir
ilkedir).

(13)¹ Καὶ τοῦτο μὲν ὥσπερ ἐτέρων λόγων, ἀπὸ δ' οὖν ταύτης ἢ τούτων τῶν ἀρχῶν ἀξιῶσιεν ἂν τις (τάχα δὲ καὶ ἀπὸ τῶν ἄλλων ἄρ', ἂν τις τίθεται) τὰ ἐφεξῆς εὐθὺς ἀποδιδόναι καὶ μὴ μέχρι τοῦ προελθόντα παύεσθαι. Τοῦτο γὰρ τελέου καὶ φρονούντος ὅπερ Ἀρχύτας ποτ' ἔφη ποιεῖν Εὐρυτον διατιθέντα τινὰς ψήφους· λέγειν γὰρ ὡς ὅδε μὲν ἀνθρώπου ὁ ἀριθμός, ὅδε δὲ ἵππου, ὅδε δ' ἄλλου τινὸς τυγχάνει. Νῦν δ' οἷ γε πολλοὶ μέχρι τινὸς ἐλθόντες καταπαύονται, καθάπερ καὶ οἱ τὸ ἐν καὶ τὴν ἀόριστον δυνάδα ποιοῦντες

¹ [Ἀριστοτέλης, τῶν μετὰ τὰ φυσικά, 1092b9-16] οὐθὲν δὲ διώριται οὐδὲ ὁποτέρως οἱ ἀριθμοὶ αἰτιοὶ τῶν οὐσιῶν καὶ τοῦ εἶναι, πότερον ὡς ὅροι (οἷον αἱ στιγμαὶ τῶν μεγεθῶν, καὶ ὡς Εὐρυτος ἔταττε τίς ἀριθμὸς τίνος, οἷον ὁδὶ μὲν ἀνθρώπου ὁδὶ δὲ ἵππου, ὥσπερ οἱ τοὺς ἀριθμοὺς ἄγοντες εἰς τὰ σχήματα τρίγωνον καὶ τετράγωνον, οὕτως ἀφομοίων ταῖς ψήφοις τὰς μορφὰς τῶν φυτῶν), ἢ ὅτι ὁ λόγος ἢ συμφωνία ἀριθμῶν, ὁμοίως δὲ καὶ ἀνθρώπος καὶ τῶν ἄλλων ἕκαστον; τὰ δὲ δὴ πάθη πῶς ἀριθμοί, τὸ λευκὸν καὶ γλυκὺ καὶ τὸ θερμόν;

[Ἀριστοτέλης, τῶν μετὰ τὰ φυσικά, 993b19-31] ὀρθῶς δ' ἔχει καὶ τὸ καλεῖσθαι τὴν φιλοσοφίαν ἐπιστήμην τῆς ἀληθείας. θεωρητικῆς μὲν γὰρ τέλος ἀλήθεια πρακτικῆς δ' ἔργον: καὶ γὰρ ἂν τὸ πῶς ἔχει σκοπῶσιν, οὐ τὸ ἀἰδῖον ἀλλ' ὁ πρὸς τι καὶ νῦν θεωροῦσιν οἱ πρακτικοί. οὐκ ἴσμεν δὲ τὸ ἀληθὲς ἀνευ τῆς αἰτίας: ἕκαστον δὲ μάλιστα αὐτὸ τῶν ἄλλων καθ' ὃ καὶ τοῖς ἄλλοις ὑπάρχει τὸ συνώνυμον (οἷον τὸ πῦρ θερμότατον: καὶ γὰρ τοῖς ἄλλοις τὸ αἷτιον τοῦτο τῆς θερμότητος): ὥστε καὶ ἀληθέστατον τὸ τοῖς ὑστέροις αἷτιον τοῦ ἀληθέσιν εἶναι. διὸ τὰς τῶν αἰεὶ ὄντων ἀρχὰς ἀναγκαῖον αἰεὶ εἶναι ἀληθεστάτας (οὐ γὰρ ποτε ἀληθεῖς, οὐδ' ἐκείναις αἷτιόν τί ἐστι τοῦ εἶναι, ἀλλ' ἐκείναις τοῖς ἄλλοις), ὥσθ' ἕκαστον ὡς ἔχει τοῦ εἶναι, οὕτω καὶ τῆς ἀληθείας.

[6a15] (13)¹ Bu da başka bir tartışmanın konusu gibi, ama şimdi biri bundan ve bu ilkelerden hareketle (belki de diğerlerinden de hareketle, biri <bunları> ortaya koyabilir) daha sonra gelenlerin² doğrudan verilmesini ve belli bir noktaya kadar gelip de orada durulmamasını bekleyebilir. Zira aklıbaşında bir yetişkinin <yapacağı> budur, tıpkı Arkhytas'ın zamanın birinde birtakım çakılları yerleştirirken Eurytos'un yaptığını söylediği gibi. Nitekim <Arkhytas, Eurytos'un> "bu insanın sayısı, bu atın, bu ise rastgele başka bir şeyin" dediğini <söyler>.

¹ [Aristoteles, *Metafizik*, 1092b9-16] Öte yandan, sayıların hangi anlamda *ousiaların* ve var olmanın nedeni olduklarının ayrımı hiçbir şekilde yapılmamıştır; acaba sınırlar olarak mı (noktaların büyüklüklerin sınırı olması gibi ve Eurytos'un her bir şeye bir sayı ataması gibi, sözgelişi insan için <şu sayı> ve at için <bu>, tıpkı sayıları üçgen ve dörtgen gibi <geometrik> şekiller olarak düzenleyen, bu şekilde doğal olanların *formlarını* çakıl taşlarıyla taklit edenler gibi), ya da seslerin uyumu ve benzer şekilde insan ve diğer her bir şey sayıların oranı olduğu için mi? Öte yandan beyaz, tatlı ve sıcak gibi özellikler nasıl sayı olacaklar?

[Aristoteles, *Metafizik*, 993b19-31] Felsefeye "hakikatin bilgisi" denmesi dosdoğrudur. Nitekim temaşa etmeye dayalı <bilgi türlerinin> ereği hakikattir, yapıp-etmeye dair olanlarınkiyse iş/etkinlik; zira yapıp-etmelerle meşgul olanlar bir şeyin nasıl olduğunu araştırırsalar bile, ezeli olanı değil, görelî ve şimdi olanı temaşa ederler. Ama nedenler olmaksızın hakikati bilemeyiz; öte yandan <kaynağı olduğu niteliğinin> eşadlısı kendisi aracılığıyla başkalarında da ortaya çıkan her bir şey en çok ve diğerlerinden <ziyade> odur (sözgelişi ateş en sıcak olandır, çünkü diğerlerinin sıcaklığının nedeni odur). O halde sonra gelen şeylerin doğru olmalarının nedeni olan onlardan daha doğrudur. Bu yüzden de daimi varolanların nedenlerinin de daima en doğru olması zorunlu. Nitekim <bunlar yalnızca> bazen doğru değiller, ne de öncekilerin var olmalarının bir nedeni vardır, aksine öncekiler başkalarının <nedenleridir>, her bir şey, tıpkı var olmaya sahip olduğu gibi, aynı şekilde, hakikate de sahiptir.

² Ya da "sıradakilerin", "ardılların" (*epheksês*).

τοὺς γὰρ ἀριθμοὺς γεννήσαντες καὶ τὰ ἐπίπεδα καὶ τὰ σώματα σχεδὸν τὰ ἄλλα παραλείπουσιν πλήν ὅσον ἐφαπτόμενοι καὶ τοσοῦτο μόνον δηλοῦντες, ὅτι τὰ μὲν ἀπὸ τῆς ἀορίστου δυάδος, οἷον τόπος καὶ κενὸν καὶ ἄπειρον, τὰ δ' ἀπὸ τῶν ἀριθμῶν καὶ τοῦ ἑνός, οἷον ψυχὴ καὶ ἄλλ' ἅττα: χρόνος θ' ἅμα καὶ οὐρανὸς καὶ ἕτερα δὴ πλείω τοῦ δ' οὐρανοῦ πέρι καὶ τῶν λοιπῶν οὐδεμίαν ἔτι ποιοῦνται μνεῖαν. Ὡσαύτως δ' οὐδ'οὶ περὶ Σπεύσιππον, οὐδὲ τῶν ἄλλων οὐθεις πλήν Ξενοκράτης· οὗτος γὰρ ἅπαντά πως περιτίθησιν περὶ τὸν κόσμον, ὁμοίως αἰσθητὰ καὶ νοητὰ καὶ μαθηματικὰ καὶ ἔτι δὴ τὰ θεῖα. Πειρᾶται δὲ καὶ Ἑστιαῖος μέχρι τινός, οὐχ ὥσπερ εἴρηται περὶ τῶν πρώτων μόνον. Πλάτων μὲν οὖν ἐν τῷ ἀνάγειν εἰς τὰς ἀρχὰς δόξειεν ἂν ἄπτεσθαι τῶν ἄλλων εἰς τὰς ιδέας ἀνάπτων, ταύτας δ' εἰς τοὺς ἀριθμούς, ἐκ δὲ τούτων εἰς τὰς ἀρχὰς, εἴτα κατὰ τὴν γένεσιν μέχρι τῶν εἰρημένων· οἱ δὲ τῶν ἀρχῶν μόνον—ἐνιοὶ δὲ καὶ τὴν ἀλήθειαν ἐν τούτοις· τὰ γὰρ ὄντα μόνον περὶ τὰς ἀρχὰς. Συμβαίνει δὲ τοῦναντίον ἢ ἐν ταῖς ἄλλαις μεθόδοις· ἐν ἐκείναις γὰρ τὰ μετὰ τὰς ἀρχὰς ἰσχυρότερα καὶ οἷον τελεώτερα τῶν ἐπιστημῶν· τάχα δὲ καὶ εὐλόγως· ἔνθα μὲν γὰρ τῶν ἀρχῶν, ἐν δὲ ταῖς λοιπαῖς ἀπὸ τῶν ἀρχῶν ἡ ζήτησις.

Ama şimdi, 'bir'i ve 'belirsiz ikili'yi <ilke> yapanlar gibi pek çoğu belli bir noktaya geldiğinde orada durur. Nitekim <bunlar> sayıları, düzlemleri ve katı cisimleri türetmiş olarak geri kalan her şeyi bir kenara bırakıp yalnızca şu kadarını kavrayıp açıklarlar ki yer, boşluk ve sonsuz belirsiz ikiliden, ruh ve —zaman, gök ve pek çok diğerleri gibi— bazı başka şeyler ise sayılardan ve 'bir'den <çıkır>; gök ve diğer meselelere ise hiçbir şekilde daha fazla temas etmezler. Ne Speusippos'un etrafındakiler <bunu yapar>, ne de Ksenokrates hariç diğerleri. Nitekim o¹ *kosmos* hakkında her şeyi bir biçimde yerli yerine oturtmuştu—duyulur ve düşünülür olanlar, matematiğin nesneleri ve dahası, tanrısal olanlar. Hestios² da belli bir noktaya kadar <bunu yapmayı> dener, yani, söylendiği üzere, yalnızca aslolan hakkında <konuşmaz>. İmdi <varolanları> ilkelere indirgemedi, Platon, her şeyi *ideal*lara <geri götürerek> diğerlerini³ de ele alır görünüyor—bunları sayılara, onlardan ilkelere, sonra da, oluş sırasına göre sözü edilen noktaya kadar. Diğerleri ise yalnızca ilkelere <bahsediyor>; bazıları hakîkatin bunlarda olduğunu, çünkü varolanların yalnızca ilkelerin etrafında sözkonusu olduğunu <söylüyor>. Öte yandan diğer araştırma yöntemlerinde⁴ bunun tam tersi ortaya çıkıyor. Zira bunlarda ilkeleri izleyen bilgiler daha sağlam ve daha tam gibi oluyor. Ama belki de böyle olması makul. Nitekim burada araştırma bizzat ilkeler hakkında, kalanında ise <konu> ilkelere hareketle <elde edilenler>.

¹ Ksenokrates.

² Platon'un öğrencilerinden biri.

³ İlke olmayanlar.

⁴ Ya da "disiplinlerde".

(14)¹ Πῶς δέ ποτε χρὴ καὶ ποίας τὰς ἀρχὰς ὑποθέσθαι, τάχ' ἂν ἀπορήσειέν τις, πότερον ἀμόρφους καὶ οἷον δυναμικάς, ὥσπερ ὅσοι πῦρ καὶ γῆν, ἢ μεμορφωμένας, ὡς μάλιστα δέον ταύτας ὠρίσθαι, καθάπερ ἐν τῷ Τιμαίῳ φησίν· τοῖς γὰρ τιμιωτάτοις οἰκειότατον ἢ τάξις καὶ τὸ ὠρίσθαι. (Φαίνεται δὲ καὶ ἐν ταῖς λοιπαῖς σχεδὸν ἔχειν οὕτω 'πλὴν ὀλίγαις,' καθάπερ ἡ γραμματικὴ καὶ μου[σική, καὶ ταῖς μαθηματικαῖς, συνακολουθεῖ δὲ καὶ τὰ μετὰ τὰς ἀρχάς· ἔτι δὲ καὶ κατὰ τὰς τέχνας ὁμοίως, αἵπερ τὴν φύσιν μιμοῦνται· καὶ τὰ ὄργανα καὶ τὰ ἄλλα κατὰ τὰς ἀρχάς.) Οἱ μὲν οὖν ἐμμόρφους πάσας, οἱ δὲ μόνον τὰς ὑλικάς, οἱ δ' ἄμφω [τὰς τ' ἐμμόρφους καὶ τὰς τῆς ὕλης,] ὡς ἐν ἀμφοῖν τὸ τέλεον, οἷον γὰρ ἐξ ἀντικειμένων τὴν ἅπασαν οὐσίαν.

¹ [Ἀριστοτέλης, τῶν μετὰ τὰ φυσικά, 1078a36-b2] τοῦ δὲ καλοῦ μέγιστα εἶδη τάξις καὶ συμμετρία καὶ τὸ ὠρισμένον, ἃ μάλιστα δεικνύουσιν αἱ μαθηματικαὶ ἐπιστῆμαι.

[Ἀριστοτέλης, τῶν μετὰ τὰ φυσικά, 983b6-8] τῶν δὲ πρώτων φιλοσοφησάντων οἱ πλείστοι τὰς ἐν ὕλης εἶδει μόνους ᾤκησαν ἀρχὰς εἶναι πάντων.

[6b23] (14)¹ Belki de ilkelerin nasıl ve ne çeşit şeyler olarak konumlandırılacağı konusunda bir açmaza düşünülebilir, acaba biçimsiz ve güçlü müdür, tıpkı ateş ve toprak gibi, yoksa biçimlenmiş mi? Nitekim <Platon'un> *Timaios*'ta söylediği gibi, bir anlamda en çok da bunların belirlenmiş olması gerekir, çünkü düzen ve belirlilik tam da en değerli olanlara özgüdür. (Bu, gramer ve müzik gibi küçük bir kısmı hariç, geriye kalan neredeyse tüm <bilgi türlerinde>, matematikte de, böyle görünür, ilkelerden sonra gelenler <ilkeleri> yakından takip eder. Dahası, zanaatler konusunda da benzer şekildedir ki, onlar da doğayı taklit eder; hem aletler hem diğerleri ilkelere karşılık gelir.) Öyleyse bazıları her şeyin biçimli olduğunu, bazıları yalnızca maddi olanların <var olduğunu söyler>, kimileriye ikisinin bir aradalığının, yani hem biçimli hem maddi olanın ki, tam olan bu ikisinin bir aradalığındadır, nitekim tüm *ousialar* karşıtlardan çıkar.

¹ [Aristoteles, *Metafizik*, 1078a36-b2] Güzel olanın en mükemmel biçimleri sıradüzeni, simetri ve belirlenmişliktir ki, bunları bilhassa matematik bilimler gözler önüne serer.

[Aristoteles, *Metafizik*, 983b6-8] Felsefeyle ilk uğraşanların pek çoğu her şeyin ilkelerinin yalnızca madde biçiminde olduğunu düşündüler.

(14.1)¹ Ἄλογον δὲ κακείοις δόξειεν ἄν, εἰ ὁ μὲν ὅλος οὐρανὸς καὶ ἕκαστα τῶν μερῶν ἅπαντ' ἐν τάξει καὶ λόγῳ, καὶ μορφαῖς καὶ δυνάμεσιν καὶ περιόδοις, ἐν δὲ ταῖς ἀρχαῖς μὴθὲν τοιοῦτον ἀλλ' ὥσπερ «σάρξ, εἰκὴ κεχυμένων ὁ κάλλιστος», ὥς' φησιν Ἡράκλειτος, «κόσμος». Καὶ κατὰ τοῦλάχιστον δ' ὥς εἰπεῖν λαμβάνουσιν ὁμοίως ἐν ἀψύχοις καὶ ἐμψύχοις· ὠρισμέναι γὰρ ἐκάστων αἱ φύσεις ὥς εἰπεῖν καίπερ αὐτομάτως γινομένων, τὰς δ' ἀρχὰς ἀορίστους εἶναι.

¹ [Αριστοτέλης, τῶν μετὰ τὰ φυσικά, 1062a30-35] ἀπόδειξις μὲν οὖν οὐδεμία τούτων ἐστὶν ἀπλῶς, πρὸς μέντοι τὸν ταῦτα τιθέμενον ἀπόδειξις. ταχέως δ' ἂν τις καὶ αὐτὸν τὸν Ἡράκλειτον τοῦτον ἐρωτῶν τὸν τρόπον ἠνάγκασεν ὁμολογεῖν μὴδέποτε τὰς ἀντικειμένας φάσεις δυνατόν εἶναι κατὰ τῶν αὐτῶν ἀληθεύεσθαι: νῦν δ' οὐ συνιείς ἑαυτοῦ τί ποτε λέγει, ταύτην ἔλαβε τὴν δόξαν.

[7a10] (14.1)¹ Öte yandan bir yanda bütün bir gök ve onun hem biçim, hem güç, hem de zaman dilimi bakımından tümüyle bir düzen ve bir oran içinde olan tek tek kısımları, diğer yandaysa —Herakleitos’un “en güzel *kosmos* rastgele saçılmış et² yığını”³ sözlerindeki gibi— hiçbir şekilde böyle olmayan ilkeler olması bunlara bile akla aykırı görünebilir. Ayrıca bunu en küçük şeye kadar götürür ve hem canlı hem de cansız varolanlarda bunu bir anlamda benzer kabul ederler, çünkü <onlar için> her birinin doğası —kendiliğinden oluşmuş olsalar bile— belirlidir, ilkeler ise belirsiz.

¹ [Aristoteles, *Metafizik*, 1062a30-35] Öyleyse bunların mutlak bir tanıtlaması olmasa bile, bunları ortaya koyana karşı <*ad hominem*> bir ispat vardır. Ve bu şekilde bizzat Herakleitos’u sorgulayan biri bile, onu hızlıca <birbirine> zıt önermelerin aynı şeyler hakkında doğru olmasının hiçbir zaman mümkün olmadığını kabul etmeye mecbur bırakabilirdi. Öte yandan o, kendi sözlerinin ne anlama geldiğini anlamaksızın bu kanıyı benimsedi.

² Ya da “saman”.

³ Fr. 124 DK.

(14.2)¹ Χαλεπὸν δὲ πάλιν αὖ τὸ τοὺς λόγους ἐκάστοις περιθεῖναι πρὸς τὸ ἕνεκά του συνάγοντας ἐν ἅπασιν—καὶ ἐν ζώοις καὶ φυτοῖς καὶ ἐν αὐτῇ πομφόλυγι—πλὴν εἰ συμβαίνει τῇ ἐτέρων τάξει καὶ μεταβολῇ μορφᾶς τε παντοίας καὶ ποικιλίας γίνεσθαι τῶν περὶ τὸν ἀέρα καὶ τὴν γῆν· ὧν δὴ μέγιστόν τινες παράδειγμα ποιοῦνται τὰ περὶ τὰς ὥρας τὰς ἐτησίους ἐν αἷς καὶ ζώων καὶ φυτῶν καὶ καρπῶν γενέσεις, οἷον γεννῶντος τοῦ ἡλίου.

¹ [Ἀριστοτέλης, τῶν μετὰ τὰ φυσικά, 1013a26-27] ἄλλον δὲ τὸ εἶδος καὶ τὸ παράδειγμα, τοῦτο δ' ἐστὶν ὁ λόγος τοῦ τί ἦν εἶναι καὶ τὰ τούτου γένη (οἷον τοῦ διὰ πασῶν τὸ δύο πρὸς ἓν καὶ ὅλως ὁ ἀριθμός) καὶ τὰ μέρη τὰ ἐν τῷ λόγῳ.

[Ἀριστοτέλης, τῶν μετὰ τὰ φυσικά, 1071a13-16] ὥσπερ ἀνθρώπου αἵτιον τὰ τε στοιχεῖα, πῦρ καὶ γῆ ὡς ὕλη καὶ τὸ ἴδιον εἶδος, καὶ ἔτι τι ἄλλο ἔξω οἷον ὁ πατήρ, καὶ παρὰ ταῦτα ὁ ἥλιος καὶ ὁ λοξὸς κύκλος, οὔτε ὕλη ὄντα οὔτ' εἶδος οὔτε στέρησις οὔτε ὁμοειδὲς ἀλλὰ κινοῦντα.

[19] (14.2)¹ Yine, her durumda ereksel nedene toptancı bir indirgemeyle her bir şeye <kendi> *logosunu* kazandırmak da zor —hem hayvanlar, hem bitkiler, hem de bu kabarcıkta— meğer ki havadaki ve yerdeki nesneler hakkındaki her tür biçim ve çeşitlilik, düzen ve başka şeylerin değişimi sonucu meydana gelmiş olsun. Ki bunların bazıları yılın —hayvanların, bitkilerin ve meyvelerin oluşlarını kendi içinde barındıran— mevsimleri hakkında en büyük ilk örneği teşkil eder, Güneş'in <mevsimlerin> üreticisi olması gibi.

¹ [Aristoteles, *Metafizik*, 1013a26-27] Bir başka anlamda ise tür ve ilk örnek; bu ise neliğin ifadesi ve bunun cinsleri (sözüleşimi bire-iki oranı ve genel olarak sayı oktavın nedenleridir) ve ifadenin kısımları.

[Aristoteles, *Metafizik*, 1071a13-16] Örneğin insanın nedenleri öğelerdir, madde olarak ateşle toprak ve ona özgü biçimdir, dahası, dışardan başka bir şey, sözüleşimi baba ve bunların ötesinde güneş ve yatık çember—ne madde, ne biçim, ne yoksunluk, ne de eşbiçimlilik, fakat devindirici <olarak>.

(15) Καὶ ταῦτα μὲν ἐνταῦθά που ζητεῖ τὴν σκέψιν, ἀφορισμὸν ἀπαιτοῦντα μέχρι πόσου τὸ τεταγμένον καὶ διὰ τί τὸ πλεον ἄδύνατον ἢ εἰς τὸ χεῖρον ἢ μετάβασις,

(16)¹ ἐν δὲ ταῖς ἀρχαῖς, ὅθεν δὴ καὶ ὁ πρῶτος λόγος, εἰκότως ἂν τις καὶ τὸ περὶ τῆς ἡρεμίας ἀπορήσειεν. Εἰ μὲν γὰρ ὡς βέλτιον, ἀνάψειεν ἂν ταῖς ἀρχαῖς· εἰ δ' ὡς ἀργία καὶ στέρησις τις κινήσεως, οὐκ ἀνάψει, ἀλλ' εἵπερ, τὴν ἐνέργειαν ἀντιμεταλλακτέον ὡς προτέραν καὶ τιμιωτέραν, τὴν δὲ κίνησιν [ἐν] τοῖς αἰσθητοῖς. Ἐπεὶ τό γε διὰ τοῦτ' ἡρεμεῖν—ὡς ἄδύνατον ἀεὶ κινούμενον εἶναι τὸ κινοῦν, οὐ γὰρ ἂν εἴη πρῶτον—κίνδυνος μὴ λογῶδες καὶ ἄλλως οὐκ ἀξιόπιστον, ἀλλὰ μείζω τινὰ αἰτίαν ζητεῖ.

(16.1)² Δοκεῖ δὲ καὶ ἡ αἰσθησις τρόπον τινὰ συναυδᾶν ὡς ἐνδεχόμενον μὴ δεῖν τὸ κινοῦν ἕτερον εἶναι καὶ ὁ κινεῖ διὰ τὸ ποιεῖν καὶ πάσχειν· ἔτι δ' ἐάν τις ἐπ' αὐτὸν ἄγῃ τὸν νοῦν καὶ τὸν θεόν.

¹ [Ἀριστοτέλης, τῶν μετὰ τὰ φυσικά. 1072a24-25] ἐπεὶ δὲ τὸ κινούμενον καὶ κινοῦν καὶ μέσον, τοίνυν ἔστι τι ὃ οὐ κινούμενον κινεῖ, αἰδῖον καὶ οὐσία καὶ ἐνέργεια οὐσα.

² [Ἀριστοτέλης, Φυσικὴ, 259b1-3] ὁρῶμεν δὲ καὶ φανερώς ὄντα τοιαῦτα ἃ κινεῖ αὐτὰ ἑαυτά, ὅσον τὸ τῶν ἐμψύχων καὶ τὸ τῶν ζώων γένος.

[7b5] (15) Bunlar da burada bir yerde incelenmeyi bekler, yani düzenlenmiş olanın ne dereceye kadar <düzenlenmiş olduğunun> sınırlarının belirlenmesini ve <bunun> daha öteye uzanmasının ya da dönüşümün aşağıya doğru olmasının niçin imkânsız olduğunun <açıklanmasını> talep eder.

[7b9] (16)¹ Tartışmanın asıl konusuna, yani ilkelere gelince, bunların durağanlığı konusunda pekâlâ bir açmazla düşülebilir. Zira eğer <durağanlık> bir anlamda daha iyi bir şeyse, ilkelerin <bir özelliği> sayılabilir, ama eğer aylaklık yahut devinimin bir nevi yoksunluğuysa, sayılamaz. Ama eğer daha önde gelen ve daha değerli bir şey olarak bir etkinliğin onların² yerini alması gerekiyorsa ve devinim de duyumsanabilir olanlara ilişkinse <durum başka>. Sonra, durağan olmayı bu sebebe —yani devindirenin de daima devindirilen bir şey olmasının imkânsız olması, aksi takdirde ilk olamayacak olmasıyla— dayandırmak, ikna edici olmaktan uzak boş laf addedilme tehlikesini barındırır ve daha fazla nedenle açıklanmayı bekler.

[19] (16.1)³ Duyum da belli bir minvalde devindirenin —hem etkin hem edilgin olduğu için— devindirdiği şeyden farklı olmasının gerekli olmayabileceğine katılır. Dahası, eğer biri bunu düşünme yetisine (*nous*) ve tanrıya kadar götürse bile <bu doğru olabilir>.

¹ [Aristoteles, *Metafizik*, 1072a24-25] Mademki devindirilen hem devindiren hem orta, demek ki devindirilmeden devindiren bir şey var; ezeli olan, hem *ousia* hem de etkinlik olan.

² İlkelerin.

³ [Aristoteles, *Fizik*, 259b1-3] Öte yandan kendi kendini devindiren varolanların sözkonusu olduğunu açıkça görürüz—sözgelişi canlıların ve hayvanların cinsleri.

(16.2)¹ Ἀτοπον δὲ καὶ τὸ ἕτερον λεχθέν, ὥς οὐ μιμοῦνται τὰ ὀρεγόμενα τοῦ ἡρεμοῦντος· τί γὰρ αὐτοῖς οὐ συνακολουθεῖ ἡ τῶν ἄλλων; Πλὴν ἴσως οὐχ ὁμοίως ληπτέον ὥς εἰς τὸ ἀμερὲς ἄγοντας, ἀλλ' ὅπως ὅ τι μάλιστα σύμφωνον ἑαυτῷ καὶ ἀπηρτισμένον ὥς ἂν πόλις ἢ ζῶον ἢ ἄλλο τι τῶν μεριστῶν ἢ καὶ ὁ ὅλος οὐρανός, ὃν δὴ φασιν εἶναι τελεώτατον.

¹ [Αριστοτέλης, τῶν μετὰ τὰ φυσικά, 1073a3-11] ὅτι μὲν οὖν ἔστιν οὐσία τις αἰδῖος καὶ ἀκίνητος καὶ κεχωρισμένη τῶν αἰσθητῶν, φανερόν ἐκ τῶν εἰρημένων· δέδεικται δὲ καὶ ὅτι μέγεθος οὐδὲν ἔχειν ἐνδέχεται ταύτην τὴν οὐσίαν ἀλλ' ἀμερὲς καὶ ἀδιαίρετός ἐστιν (κινεῖ γὰρ τὸν ἄπειρον χρόνον, οὐδὲν δ' ἔχει δύναμιν ἄπειρον πεπερασμένον· ἐπεὶ δὲ πᾶν μέγεθος ἢ ἄπειρον ἢ πεπερασμένον, πεπερασμένον μὲν διὰ τοῦτο οὐκ ἂν ἔχοι μέγεθος, ἄπειρον δ' ὅτι ὅλως οὐκ ἔστιν οὐδὲν ἄπειρον μέγεθος).

[23] (16.2)¹ Öte yandan diğer söylenen de saçma, yani durağan olana iştah duyanın onu taklit etmemesi. Zira niçin bunlar diğerleri tarafından takip edilmezler? Bunun dışında, belki de, en mükemmel olduğu söylenen bütün bir göğü kısımları olmayan bir şeye indirgeyerek <incelemek> yerine —*polis*, hayvan veya kısımlara sahip olan başka bir şey gibi— birbiriyle mümkün olduğunca ahenk içinde ve denk olan kısımlara sahip bir şey olarak ele almalı.

¹ [Aristoteles, *Metafizik*, 1073a3-11] Ki öyleyse ezeli ve devinimsiz olan ve duyumsanabilir olanlardan müstakil bir *ousia* var; söylenenlerden açık. Gösterildi ki bu *ousianın* büyüklüğe sahip olması mümkün değil, zira o kısımsız ve bölünemezdir (zira sonsuz zaman boyunca devindirir, hiçbir sınırlı olansa sonsuz imkâna sahip değil, mademki her büyüklük ya sonsuz ya da sınırlı, sınırlı olan bu yüzden sonsuz büyüklüğe sahip olamaz, sonsuz olansa zaten büyüklüğe sahip değil ki, genel olarak hiçbir sonsuz büyüklük yoktur).

(17)¹ Ἐπιποθεῖ δέ τινα καὶ τὰ τοιάδε λόγον: πῶς ποτε τῶν ὄντων ὁ μερισμὸς εἰς ὕλην καὶ μορφήν; πότερον ὡς τὸ μὲν ὄν, τὸ δὲ μὴ ὄν, δυνάμει δ' ὄν καὶ ἀγόμενον εἰς ἐνέργειαν; ἢ ὄν μὲν, ἀόριστον δέ, καθάπερ ἐν ταῖς τέχναις, ἢ δὲ γένεσις ἢ οὐσία γ' αὐτῶν τῷ μορφοῦσθαι κατὰ τοὺς λόγους; Ἀλλ' οὕτω γ' εἰς μὲν τὸ βέλτιον τάχ' ἂν ἢ μετάβασις εἴη, τὸ δ' εἶναι οὐθὲν ἂν ἦττον ἀληθὲς ὑπάρχῃ κατ' αὐτήν (οὐ γὰρ ἂν οὐδὲ γίνοιτο μὴ ὑπαρχούσης), ἀλλὰ τὸ μήτε τόδε μήτε ποιὸν μήτε ποσόν, ὡς ἀόριστον τοῖς εἶδεσιν, δύναμιν δέ τιν' ἔχον. Ὅλως δὲ κατ' ἀναλογίαν ληπτέον ἐπὶ τὰς τέχνας καὶ εἴ τις ὁμοιότης ἄλλη.

¹ [Ἀριστοτέλης, τῶν μετὰ τὰ φυσικά, 1029a20-21] λέγω δ' ὕλην ἢ καθ' αὐτήν μήτε τί μήτε ποσόν μήτε ἄλλο μηδὲν λέγεται οἷς ὥρισταί τὸ ὄν.

[8a8] (17)¹ Bu da biraz daha temellendirilmeyi bekler, yani varolanların madde ve biçime nasıl bölümlenmiş olduğu. Acaba bir tarafta varolan, diğer tarafta ise var olmayan ama etkinliğe taşınmakta olan bir imkân halinde olan mı var? Yoksa <bu>, tıpkı zanaatlerde olduğu gibi belirsiz olan, ama *logos*u uyarınca kendi biçimini alarak oluşu ya da varlığı sözkonusu olacak olan bir varolan mı? Ama bu şekilde dönüşüm belki de daha iyiye doğru olacak, ama bunun² içkin olduğu şeylere karşılık gelecek biçimde söylenen nelik³ hiçbir şekilde daha az doğru olmayacak (zira <madde> bulunmasaydı hiçbir varlığa gelemezdi), öte yandan bu, biçim (*eidos*) bakımından belirsiz olan, ne bir bu-belirli-şey olan, ne bir niteliği ne de bir niceliği olan, ama belli bir imkâna sahip olan bir şey olabilir. Genel olarak ise, <bu meseleyi> zanaatlere (ya da başka bir benzerlik varsa ona) karşılık gelen bir benzetmeyle kavramalı.

¹ [Aristoteles, *Metafizik*, 1029a20-21] Maddeden, kendi başına nesne, nicelik, ya da varolanı belirlediği söylenen diğer <kategorilerden> biri olmayanı kastediyorum.

² Maddenin.

³ Ya da “olmaklık”.

(18)¹ Δόξειεν δ' ἂν καὶ τοῦτ' ἔχειν ἀπορίαν, εἰ μὴ ἄρα περιεργία τὸ ζητεῖν, τί δὴ ποτε ἡ φύσις καὶ ἡ ὅλη δ' οὐσία τοῦ παντὸς ἐν ἐναντίοις ἐστίν, καὶ σχεδὸν ἰσομοιρεῖ τὸ χειρόν τῷ βελτίονι, μᾶλλον δὲ καὶ πολλῶ πλέον ἐστίν, ὥστε δοκεῖν καὶ Εὐριπίδην καθόλου λέγειν ὡς οὐκ ἂν γένοιτο ἢ χωρὶς ἐσθλά. Ὁ δὲ τοιοῦτος λόγος ἐγγὺς τοῦ ζητεῖν ὅ τι οὐ πάντ' ἀγαθὰ οὐδὲ πάντα ὅμοια, καὶ ὅ τι κατὰ πάντων μὲν τὸ εἶναι λέγομεν, οὐθὲν δὲ ὅμοιον ἀλλήλοις, καθάπερ τὰ λευκὰ καὶ μέλανα ἐν αὐτοῖς.

(18.1) Ἐτι δὲ τὸ δοκοῦν παραδοξότερον, ὡς οὐχ οἷόν τε τὸ ὄν ἄνευ τῶν ἐναντίων.

¹ [Ἀριστοτέλης, τῶν μετὰ τὰ φυσικά, 986b3] ... οἱ δὲ Πυθαγόρειοι καὶ πόσαι καὶ τίνες αἱ ἐναντιώσεις ἀπεφήναντο.

[Ἀριστοτέλης, τῶν μετὰ τὰ φυσικά, 1005a3-5] πάντα γὰρ ἡ ἐναντία ἢ ἐξ ἐναντίων, ἀρχαὶ δὲ τῶν ἐναντίων τὸ ἐν καὶ πλῆθος.

[Ἀριστοτέλης, τῶν μετὰ τὰ φυσικά, 984b32-985a2] ἐπεὶ δὲ καὶ τὰναντία τοῖς ἀγαθοῖς ἐνόντα ἐφαίνεται ἐν τῇ φύσει, καὶ οὐ μόνον τάξεις καὶ τὸ καλὸν ἀλλὰ καὶ ἀταξία καὶ τὸ αἰσχρόν, καὶ πλείω τὰ κακὰ τῶν ἀγαθῶν καὶ τὰ φαῦλα τῶν καλῶν, οὕτως ἄλλος τις φιλίαν εἰσήνεγκε καὶ νεῖκος, ἐκάτερον ἐκατέρων αἴτιον τούτων.

[21] (18)¹ Bunun da, eğer soruşturmak işgüzarlık olmayacaksa, bir açmaza yol açtığı düşünülebilir ki, doğa ve evrenin bütün bir varlığı niçin karşıtlar üzerine kuruludur ve niçin neredeyse her zaman daha iyiyi daha kötü olan karşılar ve durum eşitlenir (ya da çok daha fazlası) de, Euripides bile “hayırlı şeyler vuku bulamaz yalnız başına” derken tümel bir şey söylemiş görünür? Öte yandan, bu gibi bir akıl yürütme her şeyin niçin iyi ve aynı olmadığını ve her şeyin neliğinden söz ederken, bunların hiçbirinin niçin tıpkı bünyesinde siyah ve beyazı barındıranlar gibi birbirine benzer olmadığını sormaya oldukça yakındır.

[8b4] (18.1) Sonra, daha *paradoksal* görünen ise, varolanın karşıtlar olmadan sözkonusu olmaması.

¹ [Aristoteles, *Metafizik*, 986b3] ... Pythagorasçılar ise karşıtlıkların kaç tane ve ne olduklarını dile getirmiştir.

[Aristoteles, *Metafizik*, 1005a3-5] Zira her şey ya karşıtlardır ya da karşıtlardan <çıkar>, karşıtların ilkeleri ise ‘bir’ ve ‘çok’.

[Aristoteles, *Metafizik*, 984b32-985a2] Mademki doğada iyi olana karşıt olanların da var olduğu aşikâr, yani yalnızca güzel olan ve düzen değil ama çirkin olan ve düzensizlik de <var>, ve iyiden daha fazla kötü ve güzelden daha fazla kusurlu olan, bu bağlamda başka biri dostluk ve kini önümüze koymuştur—ikisinden biri bunların her birinin nedeni olarak.

(18.2)¹ Οἱ δ' ἔτι πλέονι τῷ παραδόξῳ χρώμενοι καὶ τὸ μὴ ὄν μηδὲ γεγονὸς μηδὲ μέλλον προσκαταριθμοῦσιν εἰς τὴν τοῦ παντός φύσιν. Ἀλλ' ἤδε μὲν οἷον ὑπερβατός τις σοφία, τὸ δὲ ὄν ὅτι πολλαχῶς, φανερόν. Ἡ γὰρ αἴσθησις καὶ τὰς διαφορὰς θεωρεῖ καὶ τὰς αἰτίας ζητεῖ· τάχα δ' ἀληθέστερον εἰπεῖν ὥς ὑποβάλλει τῇ διανοίᾳ τὰ μὲν ἀπλῶς ζητοῦσα, τὰ δ' ἀπορίαν ἐνεργαζομένη, δι' ἧς, κἂν μὴ δύνηται προβαίνειν, ὅμως ἐμφαίνεται τι φῶς ἐν τῷ μὴ φωτὶ ζητούντων ἐπὶ πλέον. Τὸ ἐπίστασθαι ἄρα οὐκ ἄνευ διαφορᾶς τινος. Εἴ τε γὰρ ἕτερα ἀλλήλων διαφορά τις, ἐν τε τοῖς καθόλου πλειόνων ὄντων τῶν ὑπὸ τὰ καθόλου διαφέρειν ἀνάγκη καὶ ταῦτα, ἐάν τε γένη τὰ καθόλου ἐάν τ' εἶδη.

¹ [Ἀριστοτέλης, τῶν μετὰ τὰ φυσικά, 1003b5-10] οὕτω δὲ καὶ τὸ ὄν λέγεται πολλαχῶς μὲν ἄλλ' ἅπαν πρὸς μίαν ἀρχήν: τὰ μὲν γὰρ ὅτι οὐσίαι, ὄντα λέγεται, τὰ δ' ὅτι πάθη οὐσίας, τὰ δ' ὅτι ὁδὸς εἰς οὐσίαν ἢ φθοραὶ ἢ στερήσεις ἢ ποιότητες ἢ ποιητικά ἢ γεννητικά οὐσίας ἢ τῶν πρὸς τὴν οὐσίαν λεγομένων, ἢ τούτων τινὸς ἀποφάσεις ἢ οὐσίας: διὸ καὶ τὸ μὴ ὄν εἶναι μὴ ὄν φαμεν.

[8b6] (18.2)¹ Sonra, daha öte bir *paradoksa* yol açanlar ise, evrenin doğasına ne oluşmuş ne de oluşmaya yazgılı olan bir var olmayanı eklediler. Bu maksadını aşan bir nevi bilgelik olsa da, 'varolan'ın pek çok farklı anlamı olduğu açık. Zira algı da hem farkları inceler hem de nedenleri araştırır, ama belki de onun <asıl işinin>, mutlak anlamda sorgulayan ve —ilerleme kaydetmek mümkün olmasa bile— daha öteye uzanan soruşturmalar yaptıkça bir ışığın karanlıkta kalanı aydınlatmasını sağlayan açmazları işe koşan zihni kışkırtmak olduğunu söylemek daha doğru olsa gerektir. Bilmek, birtakım farklar olmadan sözkonusu olamaz. Nitekim eğer <varolanlar> birbirlerinden başkalarsa, birtakım farklar <sözkonusu demektir>, dahası, tümeler konusunda, eğer aynı tümelin altına düşen varolanlar birden fazlaysa, bu tümel ister tür olsun ister cins, bunların² birbirinden ayrılması zorunludur.

¹ [Aristoteles, *Metafizik*, 1003b5-10] Varolan da bu şekilde pek çok farklı anlama gelir, ama daima tek bir ilkeye ilişkin; nitekim bazılarına *ousialar* oldukları için 'varolanlar' denirken, bazılarına *ousiaların* etkilenimleri/özellikleri oldukları için, bazılarına ise ya *ousiaya* giden bir yol oldukları, ya da *ousiaların* bozulmuş, yoksunluk, nitelik, yapıcı veya oldurucuları oldukları ya da *ousiaya* göre söylendikleri ya da bunların bazılarının veya *ousiaların* değillesmesi (bu sebepten de var olmayanın var olmayan *olduğunu* söyleriz) oldukları için 'varolanlar' denir.

² Aynı tümelin altına düşen varolanların.

(18.3)¹ Σχεδὸν δὲ καὶ ἐπιστήμη πᾶσα τῶν ἰδίων· ἢ τε γὰρ οὐσία καὶ τὸ τί ἦν εἶναι καθ' ἕκαστον ἴδιον, τὰ τε θεωρούμενα καθ' ἑαυτὰ καὶ οὐ κατὰ συμβεβηκὸς ἦν ἂν τὶ κατὰ τινός.

¹ [Ἀριστοτέλης, *Τοπικά*, 101b19-23] ἐπεὶ δὲ τοῦ ἰδίου τὸ μὲν τὸ τί ἦν εἶναι σημαίνει, τὸ δ' οὐ σημαίνει, διηρήσθω τὸ ἴδιον εἰς ἄμφω τὰ προειρημένα μέρη, καὶ καλείσθω τὸ μὲν τὸ τί ἦν εἶναι σημαῖνον ὄρος, τὸ δὲ λοιπὸν κατὰ τὴν κοινὴν περὶ αὐτῶν ἀπυδοθεῖσαν ὀνομασίαν προσαγορευέσθω ἴδιον.

[8b20] (18.3)¹ Öte yandan, neredeyse tüm bilgiler özgü-
lüklerle ilişkin. Zira her bir şeyin *ousiası* ve neliği ona
özgüdür, ayrıca ilineksel olarak değil de kendi başına
incelenenler bir şeye karşılık gelen belli bir şey olarak
<inceleniyor> olsalar gerektir.

¹ [Aristoteles, *Topikler*, 101b19-23] Mademki özgülükler bir yandan
neliğe ilişkin, bir yandan da değil, 'özgü'yü önceden ifade ettiğimiz
iki kısma ayıralım ve neliğe işaret edenin tanım olduğunu, geri
kalanına ise bu durumlarda kullanılan ortak bir adlandırma gereği
'özgü' dendiğini söyleyelim.

(18.4)¹ Ὅλως δὲ τὸ ἐν πλείοσιν τὸ αὐτὸ συνι δεῖν ἐπιστήμης, ἥτοι κοινῇ καὶ καθόλου λεγόμενον ἢ ἰδίᾳ πως καθ' ἕκαστον, οἷον ἀριθμοῖς γραμμαῖς, ζώοις φυτοῖς· τέλος δ' ἢ ἐξ ἀμφοῖν. Εἰσὶ δ' ἔνναι μὲν ὧν καθόλου τέλος (ἐν τούτῳ γὰρ τὸ αἴτιον), τῶν δὲ τὸ ἐν μέρει, καθ' ὅσα διαίρεσις εἰς τὰ ἄτομα, καθάπερ ἐν τοῖς πρακτοῖς καὶ ποιητοῖς· οὕτως γὰρ αὐτῶν ἡ ἐνέργεια. Ταῦτ' οὖν ἐπιστάμεθα καὶ οὐσίᾳ καὶ ἀριθμῷ καὶ εἶδει καὶ γένει καὶ ἀναλογίᾳ καὶ, εἰ ἄρα, παρὰ ταῦτα διαιρέσει, διὰ πλείστου δὲ τὸ κατ' ἀναλογίαν, ὥς ἂν ἀπέχοντες πλείστον, τὰ μὲν δι' ἡμᾶς αὐτοῦς, τὰ δὲ διὰ τὸ ὑποκείμενον, τὰ δὲ διὰ τᾶμφο.

¹ [Ἀριστοτέλης, τῶν μετὰ τὰ φυσικά, 1018a5-10] καὶ τὰ μὲν οὕτως λέγεται ταῦτά, τὰ δὲ καθ' αὐτὰ ὅσα ὡς περ καὶ τὸ ἐν: καὶ γὰρ ὧν ἡ ὕλη μία ἢ εἶδει ἢ ἀριθμῷ ταῦτά λέγεται καὶ ὧν ἡ οὐσία μία, ὥστε φανερόν ὅτι ἡ ταυτότης ἐνότης τίς ἐστιν ἢ πλείονων τοῦ εἶναι ἢ ὅταν χρῆται ὡς πλείοσιν, οἷον ὅταν λέγῃ αὐτὸ αὐτῷ ταυτότον: ὡς δυοῖ γὰρ χρῆται αὐτῷ.

[Ἀριστοτέλης, τῶν μετὰ τὰ φυσικά, 1016b31-35] ἔτι δὲ τὰ μὲν κατ' ἀριθμὸν ἐστὶν ἐν, τὰ δὲ κατ' εἶδος, τὰ δὲ κατὰ γένος, τὰ δὲ κατ' ἀναλογίαν, ἀριθμῷ μὲν ὧν ἡ ὕλη μία, εἶδει δ' ὧν ὁ λόγος εἰς, γένει δ' ὧν τὸ αὐτὸ σχῆμα τῆς κατηγορίας, κατ' ἀναλογίαν δὲ ὅσα ἔχει ὡς ἄλλο πρὸς ἄλλο.

[8b24] (18.4)¹ Genel olarak ise çoklukta ‘aynı’yı bir arada görmek bilgiye ilişkin, bu ister ortak olarak söylenen tümel olsun, ister özgün bir biçimde <söylenen> tek tekler, sözgelişi sayılar, çizgiler ve hayvanlar, bitkiler; tam <bilgi> ise bu ikisinden çıkan. Bir yanda ereği tümel olan bazıları vardır (zira ‘neden’ bunlarda <bulunur>), diğer yandaysa <ereği> —bölündükçe bölünemez olana² varan— tikel/kısmî olanlar, eylemler ve yapıp etmeler gibi, nitekim bunların etkinliği böyledir. ‘Aynı’yı *ousia*, sayı, tür, cins, benzetme ve eğer varsa bunların ötesinde bir bölünme bakımından biliriz; en ötedekini ise benzetmeyle—bir yandan kendimize, diğer yandan konuya, bir diğer yandan da her ikisine birden mümkün olduğunca uzak bir şey olarak.

¹ [Aristoteles, *Metafizik*, 1018a5-10] Bazıları için bu şekilde ‘aynı’ deniyorken, bazıları içinse kendi gereği <aynı denir ve bunlar> ‘bir’in farklı anlamları ile aynı sayıdadır. Çünkü maddeleri türce ve sayıca bir olanlar ve de *ousiaları* bir olanlar için ‘aynı’ denir. O halde açık ki ‘aynılık’ var olmak bakımından birden fazla olanlar yahut <bir tane olup> birden fazlaymış gibi ele alınanlar için (bir şeyin kendisiyle aynı olduğu söylendiğinde olduğu gibi, zira <bu durumda> aynı şey iki taneymiş gibi ele alınıyor) bir çeşit ‘bir’liktir.

[Aristoteles, *Metafizik*, 1016b31-35] Dahası, bazı şeyler sayıca ‘bir’dir, bazıları türce, bazıları cinsçe, bazılarıysa benzetme bakımından; sayıca <bir olanlar> maddesi ‘bir’ olanlar, türce <bir olanlar> ifadesi ‘bir’ olanlar, cinsçe bir olanlar kategorilerinin şekli aynı olanlar, benzetme bakımından <bir olanlar> ise aynı başka şeyle ilişkisi olanlardır.

² Ya da “bireye” (*atomon*).

(19)¹ Πλεοναχῶς δ' ὄντος τοῦ ἐπίστασθαι, πῶς ἕκαστα μεταδιωκτέον; Ἀρχὴ καὶ μέγιστον ὁ οἰκεῖος τρόπος, οἷον τὰ πρῶτα καὶ νοητά, καὶ τὰ κινητὰ καὶ ὑπὸ τὴν φύσιν, αὐτῶν τε τούτων τὰ ἐν ἀρχῇ καὶ ἑτάῃ ἐπόμενα μέχρι ζώων καὶ φυτῶν καὶ ἐσχάτων τῶν ἀψύχων. Ἔστιν γάρ τι καθ' ἕκαστον γένος ἴδιον, ὥσπερ καὶ ἐν τοῖς μαθηματικοῖς ἔχει δὲ καὶ αὐτὰ τὰ μαθήματα διαφορὰν καίπερ ὁμογενῇ πως ὄντα διήρηται δ' ἱκανῶς. Εἰ δὲ καὶ ἕνια γνωστὰ τῷ ἄγνωστα εἶναι, καθάπερ τινὲς φασιν, ἴδιος ἂν ὁ τρόπος εἴη, διαιρέσεως δὲ τινος δεῖται· τάχα δ' ἐφ' ὧν ἐνδέχεται, κατ' ἀναλογίαν οἰκειότερον λέγειν ἢ αὐτῷ τῷ ἀγνώστῳ, καθάπερ εἴ τις τῷ ἀοράτῳ τὸ ὁρατόν.

¹ [Αριστοτέλης, τῶν μετὰ τὰ φυσικά, 1026a23-27] ἀπορήσειε γὰρ ἂν τις πότερόν ποθ' ἢ πρώτη φιλοσοφία καθόλου ἐστὶν ἢ περὶ τι γένος καὶ φύσιν τινὰ μίαν (οὐ γὰρ ὁ αὐτὸς τρόπος οὐδ' ἐν ταῖς μαθηματικαῖς, ἀλλ' ἢ μὲν γεωμετρία καὶ ἀστρολογία περὶ τινα φύσιν εἰσὶν, ἢ δὲ καθόλου πασῶν κοινή).

[9a10] (19)¹ Bilmek pek çok farklı yoldan gerçekleşen bir şeyse, her birinin peşine nasıl düşülmeli? Başlangıç noktası ve en önemlisi, aslolan ve düşünülür olanlar, devingen olanlar ve doğanın altına düşenler, bunların arasında ise başta olanlar ve —hayvanlardan, bitkiler ve cansızlara kadar inen— bunları takip edenler gibi <her bir araştırma nesnesine> uygun bir yol tutmaktır. Nitekim her bir cinse özgü bir şey var, tıpkı matematiğin nesnelerinde olduğu gibi, öte yandan matematiğin kendisinde bile, bir biçimde türdeş olmasına rağmen, farklar sözkonusu (buna ilişkin yeterince ayırım yapıldı). Ama eğer bazı şeyler kimilerinin söylediği üzere bilinmeyen şeyler olarak biliniyorsa, onlara özgü olan <bu> yol olabilir, ama yine de, <bunlara ilişkin> birtakım ayırımlar gerekli. Ama belki de bunları, olabildiğince, —görüleni görünmez bir şey olarak gösterircesine— bilinmiyor olmalarından ziyade bir benzetmeyle ifade etmek daha uygun olabilir.

¹ [Aristoteles, *Metafizik*, 1026a23-27] Nitekim biri asıl felsefenin tümel olana yönelik mi, yoksa bir cinsin ve belli bir doğanın üzerine mi olduğu konusunda açmaza düşebilir (zira matematiğin dallarının hiçbirisi de aynı tarzda değil, bir yandan geometri ve astronomi belli bir doğanın üzerinedir, ama öte yandan genel matematik hepsi için ortaktır).

(20a) Πόσοι δ' οὖν τρόποι καὶ ποσαχῶς τὸ εἰδέναι, πειρατέον διελεῖν.

(20b) Ἡ δ' ἀρχὴ πρὸς αὐτὰ ταῦτα καὶ πρῶτον τὸ ἀφορίσαι τί τὸ ἐπίστασθαι. Χαλεπώτερον δ' ἂν δόξειεν· οὐ γὰρ οἶόν τε καθόλου καὶ κοινόν τι λαβεῖν ἐν τοῖς πλεοναχῶς λεγομένοις.

[9a23] (20a) Öyleyse bilmenin kaç farklı yolu olduğunun ve onun kaç farklı anlamı olduğunun sınırlarını çizmeli.
[9a25] (20b) Bunlara ilişkin başlangıç noktası ve ilk sorulacak olan bilmenin ne olduğu. Ama bunun daha zor olduğu düşünülebilir; zira pek çok farklı anlamı olan şeylerde tümel ve ortak olanı kavramak <kolay> değil.

(20c1)' Ἡ καὶ τοῦτ' ἄπορον ἢ οὐ ῥάδιόν γε εἰπεῖν
μέχρι πόσου καὶ τίνων ζητητέον αἰτίας

¹ [Ἀριστοτέλης, τῶν μετὰ τὰ φυσικά, 1085a26-29] τοῦτο γὰρ μὴ χωριστοῦ
μὲν ὄντος οὐδεμίαν ποιήσει ἀπορίαν: χωριστοῦ δέ, ὥσπερ οἱ ταῦτα
λέγοντές φασι, τοῦ ἐνὸς καὶ τῶν ἀριθμῶν οὐ ῥάδιον λύσαι, εἰ μὴ ῥάδιον
δεῖ λέγειν τὸ ἀδύνατον.

[Ἀριστοτέλης, τῶν μετὰ τὰ φυσικά, 994b12-22] ...οἱ τὸ ἀπειρον ποιοῦντες
λανθάνουσιν ἐξαιροῦντες τὴν τοῦ ἀγαθοῦ φύσιν (καίτοι οὐθεὶς ἂν
ἐγχειρήσειεν οὐδὲν πράττειν μὴ μέλλων ἐπὶ πέρας ἥξειν): οὐδ' ἂν εἴη
νοῦς ἐν τοῖς οὖσιν: ἔνεκα γὰρ τινος αἰεὶ πράττει ὃ γε νοῦν ἔχων, τοῦτο δέ
ἐστὶ πέρας: τὸ γὰρ τέλος πέρας ἐστίν... ἔτι τὸ ἐπίστασθαι ἀναιροῦσιν οἱ
οὕτως λέγοντες, οὐ γὰρ οἷόν τε εἰδέναι πρὶν εἰς τὰ ἅτομα ἐλθεῖν: καὶ τὸ
γινώσκειν οὐκ ἔστιν, τὰ γὰρ οὕτως ἀπειρα πῶς ἐνδέχεται νοεῖν;

[Ἀριστοτέλης, τῶν μετὰ τὰ φυσικά, 1006a6-9] ἀξιούσι δὴ καὶ τοῦτο
ἀποδεικνύειν τινὲς δι' ἀπαιδευσίαν: ἐστὶ γὰρ ἀπαιδευσία τὸ μὴ
γινώσκειν τίνων δεῖ ζητεῖν ἀπόδειξιν καὶ τίνων οὐ δεῖ: ὅλως μὲν γὰρ
ἀπάντων ἀδύνατον ἀπόδειξιν εἶναι (εἰς ἀπειρον γὰρ ἂν βαδίζοι, ὥστε
μηδ' οὕτως εἶναι ἀπόδειξιν).

[Ἀριστοτέλης, τῶν μετὰ τὰ φυσικά, 993b8-11] ἴσως δὲ καὶ τῆς χαλεπότητος
οὕσης κατὰ δύο τρόπους, οὐκ ἐν τοῖς πράγμασιν ἀλλ' ἐν ἡμῖν τὸ αἷτιον
αὐτῆς: ὥσπερ γὰρ τὰ τῶν νυκτερίδων ὄμματα πρὸς τὸ φέγγος ἔχει τὸ μεθ'
ἡμέραν, οὕτω καὶ τῆς ἡμετέρας ψυχῆς ὁ νοῦς πρὸς τὰ τῇ φύσει
φανερώτατα πάντων.

[Ἀριστοτέλης, τῶν μετὰ τὰ φυσικά, 1051b17-32] περὶ δὲ δὴ τὰ ἀσύνθετα τί
τὸ εἶναι ἢ μὴ εἶναι καὶ τὸ ἀληθὲς καὶ τὸ ψεῦδος; οὐ γὰρ ἐστὶ σύνθετον,
ὥστε εἶναι μὲν ὅταν συγκέηται, μὴ εἶναι δὲ ἂν διηρημένον ἢ, ὥσπερ τὸ
λευκὸν τὸ ξύλον ἢ τὸ ἀσύμμετρον τὴν διάμετρον: οὐδὲ τὸ ἀληθὲς καὶ τὸ
ψεῦδος ὁμοίως ἔτι ὑπάρξει καὶ ἐπ' ἐκείνων. ἢ ὥσπερ οὐδὲ τὸ ἀληθὲς ἐπὶ
τούτων τὸ αὐτό, οὕτως οὐδὲ τὸ εἶναι, ἀλλ' ἐστὶ τὸ μὲν ἀληθὲς ἢ ψεῦδος, τὸ
μὲν θιγεῖν καὶ φάναι ἀληθὲς (οὐ γὰρ ταῦτο κατάφασις καὶ φάσις), τὸ δ'
ἀγνοεῖν μὴ θιγγάνειν (ἀπατηθῆναι γὰρ περὶ τὸ τί ἐστὶν οὐκ ἐστὶν ἀλλ' ἢ
κατὰ συμβεβηκός: ὁμοίως δὲ καὶ περὶ τὰς μὴ συνθετὰς οὐσίας, οὐ γὰρ
ἐστὶν ἀπατηθῆναι: καὶ πᾶσαι εἰσὶν ἐνεργεῖα, οὐ δυνάμει, ἐγίνοντο γὰρ
ἂν καὶ ἐφθείροντο, νῦν δὲ τὸ ὄν αὐτὸ οὐ γίγνεται οὐδὲ φθίρεται, ἐκ τινος
γὰρ ἂν ἐγίγνετο: ὅσα δὴ ἐστὶν ὅπερ εἶναι τι καὶ ἐνεργεῖαι, περὶ ταῦτα οὐκ
ἐστὶν ἀπατηθῆναι ἀλλ' ἢ νοεῖν ἢ μὴ: ἀλλὰ τὸ τί ἐστὶ ζητεῖται περὶ αὐτῶν,
εἰ τοιαῦτά ἐστὶν ἢ μὴ):

[9b1] (20c1)¹ Bu da açmaza yol açan ya da en azından kolay olmayan bir şey, yani nedenlere ilişkin araştırmamanın

¹ [Aristoteles, *Metafizik*, 1085a26-29] Zira tümeller müstakil olmasaydı, bu hiçbir açmaz yaratmayacaktı, ama bunları söyleyenlerin iddia ettikleri gibi eğer 'bir' ve sayılar müstakilse, <bu açmazı> çözmek kolay olmayacak, tabii eğer imkânsız olana "kolay değil" demek gerekiyorsa.

[Aristoteles, *Metafizik*, 994b12-22] ...'sonsuz'u ortaya koyanlar 'iyi'nin doğasını yok ettiklerini gözden kaçırıyorlar (hâlbuki eğer bir sınıra ulaşmayacaksa, kimse bir şeyler yapıp-etmeye tenezzül etmez). Ne de, <bu türden bir şey yoksa> varolanlarda düşünme yetisi var olabilir, zira düşünme yetisine sahip olanlar daima bir şeyler uğruna yapıp-ederler, bu ise sınırdır—nitekim erek sınırdır... Dahası, bu şekilde konuşanlar sağlam bilmeyi de yok ediyorlar, zira bölünemez olana gelinceye dek kavrama <söz konusu> değildir; anlama da yoktur, zira <biri> bu şekilde sonsuz olanları düşünmeyi nasıl içinde taşır?

[Aristoteles, *Metafizik*, 1006a6-9] Bazıları ise, eğitimsizliklerinden <olsa gerek>, bunun bile tanıtlanmasını talep ederler, zira <aksiyomların> hangilerinin tanıtlanmasının aranması, hangilerininse aranmaması gerektiğini bilmemek, eğitimsizliktir. Nitekim her şeyin tanıtlanmasının olması bütünüyle imkânsız; zira <mümkün olsaydı> sonsuza yürürdü, dolayısıyla bu durumda hiç tanıtlama olmazdı.

[Aristoteles, *Metafizik*, 993b8-11] Belki de zorluk iki yoldan olabilir; onun nedeni sadece <araştırılan> şeylerde değil ama bizde <de olabilir>. Nitekim tıpkı yasaların görme yetisiyle günışığının bağlantılı olması gibi, aynı şekilde, ruhumuzun düşünme yetisi de doğaca tümüyle en görünür olanlarla bağlantılıdır.

[Aristoteles, *Metafizik*, 1051b17-32] Birleşik olmayanlarda ise var olma ya da var olmama veya doğru ve yanlış nedir? Birleşik olmadıkları için doğru ve yanlış, öncekilere benzer şekilde ortaya çıkmaz, yani birleşik olduğunda var olmaları, ayrı olduğunda ise olmamaları gibi (sözgelişi beyaz tahta ya da ölçülemeyen köşegen). Ki ne doğru bunlarla aynı, ne de var olmak; fakat bunlar için yine de doğru ya da yanlış vardır, nitekim kavrama ve önerme doğru (zira önerme ve evetleme aynı değil), kavramama ise bilmemedir; çünkü nesne hakkında yanılma söz konusu değil, <yanılma> ancak ilinek bakımından <söz konusu> olabilir. Birleşik olmayan *ousialar* hakkında da benzer şekilde, çünkü onlar hakkında da yanılmak söz konusu değil; hepsi de etkinlik halinde vardırırlar, imkân halinde değil, çünkü imkân halinde olsalardı meydana gelmiş ve bozulmuş olabilirlerdi, oysa varolan bizzat ne meydana gelir ne de bozulur, nitekim ancak bir şeyden meydana gelebilir; o halde nesne ve etkinlikler hakkında yanılma söz konusu değildir, fakat düşünme ya da düşünmeme söz konusudur. Ancak aranan onların 'nedir'leridir, bu çeşit midir, yoksa değil mi?

ὁμοίως ἔν τε τοῖς αἰσθητοῖς καὶ νοητοῖς· ἡ γὰρ εἰς τὸ ἄπειρον ὁδὸς ἐν ἀμφοῖν ἀλλοτρία καὶ ἀναιροῦσα τὸ φρονεῖν. Ἀρχαὶ δὲ τρόπον τινὰ ἄμφω τάχα δ' ἡ μὲν ἡμῖν ἡ δ' ἀπλῶς, ἢ τὸ μὲν τέλος ἡ δ' ἡμετέρα τις ἀρχή. Μέχρι μὲν οὖν τινὸς δυνάμεθα δι' αἰτίου θεωρεῖν, ἀρχὰς ἀπὸ τῶν αἰσθήσεων λαμβάνοντες· ὅταν δὲ ἐπ' αὐτὰ τὰ ἄκρα καὶ πρῶτα μεταβαίνωμεν, οὐκέτι δυνάμεθα, εἴτε διὰ τὸ μὴ ἔχειν αἰτίαν εἴτε διὰ τὴν ἡμετέραν ἀσθένειαν ὥσπερ πρὸς τὰ φωτεινότατα βλέπειν. Τάχα δ' ἐκεῖνο ἀληθέστερον ὥς αὐτῷ τῷ νῷ τῶν τοιούτων ἡ θεωρία θιγόντι καὶ οἷον ἀψαμένῳ, διὸ καὶ οὐκ ἔστιν ἀπάτη περὶ αὐτά.

nereye ve hangi şeylere kadar uzanacağı, hem duyumsanabilir hem de düşünülür olanlarda bu benzer şekilde, nitekim sonsuza giden bir yol her ikisi için de anlamaya yabancı ve onu ortadan kaldıran bir şey. Öte yandan her ikisi de belli bir tarzda başlangıç. Belki de biri bizim için, diğeryse mutlak anlamda. Ya da belki de biri erek diğeryse bizim için bir nevi başlangıç noktası. İmdi, bir noktaya kadar, duyumsanabilir olanlardan başlangıç noktaları¹ elde ederek, nedenler aracılığıyla bir inceleme yürütmek mümkün; ama konu bizatihi en yüksek ve aslî şeylere taşındığında, bunların bir nedenleri olmadığından ya da en parlak şeylere gözümüzü çeviremiyor oluşumuz gibi bir güçsüzlüğümüzden ötürü, bu hiçbir şekilde mümkün değil. Belki de beriki hakikate daha yakın, yani bu gibi şeylere ilişkin bir incelemenin düşünme yetisinin kendisi aracılığıyla onlara temas edercesine ya da dokunurcasına <gerçekleşmesi>, bu yüzden de bunlara dair aldatmaca söz konusu olmaz.

¹ Ya da “ilkeler” (*arkhai*).

(20c2)¹ Χαλεπή δὲ καὶ εἰς αὐτὸ τοῦθ' ἡ σύνεσις καὶ ἡ πίστις—ἐπεὶ καὶ ἄλλως μέγα καὶ πρὸς τὰς καθ' ἕκαστα πραγματείας ἀναγκαῖον καὶ μάλιστα τὰς μεγίστας—ἐν τίνι ποιητέον τὸν ὄρον, οἷον περὶ τε 'τὰς' τῆς φύσεως καὶ περὶ τὰς ἔτι προτέρας. Οἱ γὰρ ἀπάντων ζητοῦντες λόγον ἀναιροῦσιν λόγον, ἅμα δὲ καὶ τὸ εἰδέναι· μᾶλλον δ' ἀληθέστερον εἰπεῖν ὅτι ζητοῦσιν ὧν οὐκ ἔστιν οὐδὲ πέφυκεν < * * * > ὅσοι τὸν οὐρανὸν αἰδῖον ὑπολαμβάνουσιν, ἔτι δὲ τὰ κατὰ τὰς φορὰς καὶ τὰ μεγέθη καὶ τὰ σχήματα καὶ τὰς ἀποστάσεις καὶ ὅσα ἄλλα ἀστρολογία δείκνυσιν, τούτοις κατάλοιπον τά τε πρῶτα κινοῦντα καὶ τὸ τίνος ἕνεκα λέγειν καὶ τίς ἡ φύσις ἐκάστου καὶ ἡ πρὸς ἄλληλα θέσις καὶ ἡ τοῦ σύμπαντος οὐσία, καὶ ὑποβαίνουντι δὴ πρὸς τὰ ἄλλα καθ' ἕκαστον τῶν εἰδῶν ἢ μερῶν ἢ ζώων καὶ φυτῶν.

¹ [Ἀριστοτέλης, τῶν μετὰ τὰ φυσικά, 1063b8-11] πρὸς μὲν οὖν τοὺς ἐκ λόγου τὰς εἰρημένας ἀπορίας ἔχοντας οὐ ῥᾶδιον διαλύσαι μὴ τιθέντων τι καὶ τούτου μηκέτι λόγον ἀπαιτούντων: οὕτω γὰρ πᾶς λόγος καὶ πᾶσα ἀπόδειξις γίγνεται: μὴθὲν γὰρ τιθέντες ἀναιροῦσι τὸ διαλέγεσθαι καὶ ὅλως λόγον.

[Ἀριστοτέλης, τῶν μετὰ τὰ φυσικά, 1011a12-13] ἀλλ' ὅπερ εἵπομεν, τοῦτο αὐτῶν τὸ πάθος ἐστίν: λόγον γὰρ ζητοῦσιν ὧν οὐκ ἔστι λόγος: ἀποδείξεως γὰρ ἀρχὴ οὐκ ἀπόδειξις ἐστίν.

[9b16] (20c2)¹ Ama her ne kadar bunun ayrı bir önemi olsa da ve bu tek tek uğraşlar için ve en çok da en önemlileri için gerekli de olsa, —doğa araştırmalarında ve daha önde gelen alanlarda olduğu gibi bir sınır belirlemeyi gerektiren— bu konuda bir fikir birliğine varmak ve <herkesi> ikna etmek zor. Zira her şeyin temellendirmesini arayanlar temellendirmeyi ortadan kaldırıyorlar, aynı zamanda da bilmeyi. Daha ziyade, bunların, <temellendirme>si olmayan ya da doğaları buna el vermeyen şeylerin temellendirmelerini aradıklarını söylemek daha doğru. (***)² göğü ezeli farz eden ve dahası, <gökcisimlerinin> yer değiştirme, büyüklük, şekil, uzaklığını ve gök bilimi başka her neyi ispatlıyorsa ona karşılık gelenleri ortaya koyanlar için geriye asıl devindiricilerden ve ereksel nedenlerden söz etmek, her birinin doğasının ne çeşit olduğunu, bunların birbirlerine göre konumlarını ve bütün bir evrenin *ousiasının* ne olduğunu söylemek kalıyor. Ve tek tek diğer türlere ya da kısımlara ilerleyip hayvanlara ve bitkilere kadar inenler için de <aynısı geçerli>.

¹ [Aristoteles, *Metafizik*, 1063b8-11] Öyleyse bahsi geçen akıl yürütmeye dayalı açmazlara tutunanlar, eğer bir şey varsaymazlarsa ve bunun için artık hiçbir akıl yürütme talebinde bulunmuyorlarsa, onları çürütmek kolay değildir, zira her temellendirme ve her tanıtılma bu şekilde meydana gelir, nitekim hiçbir şeyi varsaymamakla tartışmayı ve genel olarak akıl yürütmeyi ortadan kaldırır.

[Aristoteles, *Metafizik*, 1011a12-13] Ama tıpkı daha önce de değinmiş olduğumuz gibi, onların özelliği budur; temellendirmesi olamayacak şeylerin temellendirmesini ararlar ki, tarutlamaların ilkelerinin tarutlaması olmaz.

² Yazmada boşluk (*lacuna*) söz konusu.

(21)¹ Εἰ οὖν ἀστρολογία συνεργεῖ μέν, οὐκ ἐν τοῖς πρώτοις δέ, τῆς φύσεως ἕτερα τὰ κυριώτατ' ἂν εἴη καὶ πρότερα· καὶ γὰρ δὴ καὶ ὁ τρόπος, ὡς οἴονταί τινες, οὐ φυσικὸς ἢ οὐ πᾶς. Καίτοι τό γε κινεῖσθαι καὶ ἀπλῶς τῆς φύσεως οἰκεῖον καὶ μάλιστα τοῦ οὐρανοῦ. Διὸ καὶ <εἰ> ἢ ἐνέργεια τῆς οὐσίας ἐκάστου καὶ τὸ καθ' ἕκαστον ὅταν ἐνεργῇ καὶ κινεῖται, καθάπερ ἐν τοῖς ζώοις καὶ φυτοῖς (εἰ δὲ μή, ὁμώνυμος), δῆλον ὅτι κἂν ὁ οὐρανὸς ἐν τῇ περιφορᾷ κατὰ τὴν οὐσίαν εἴη, χωριζόμενος δὲ καὶ ἡρεμῶν ὁμώνυμος· οἶον γὰρ ζωή τις ἢ περιφορὰ τοῦ παντός. Ἄρ' οὖν εἴ γε μὴδ' ἐν τοῖς ζώοις τὴν ζωὴν ἢ ὠδὶ ζητητέον, οὐδ' ἐν τῷ οὐρανῷ καὶ τοῖς οὐρανίοις τὴν φορὰν ἢ τρόπον τινὰ ἀφωρισμένον; Συνάπτει δέ πως ἢ νῦν ἀπορία καὶ πρὸς τὴν ὑπὸ τοῦ ἀκινήτου κίνησιν.

¹ [Ἀριστοτέλης, *Περὶ Ψυχῆς*, 413a22-24] πλεοναχῶς δὲ τοῦ ζῆν λεγομένου, κἂν ἐν τι τούτων ἐνυπάρχη μόνον, ζῆν αὐτό φαμεν, οἶον νοῦς, αἰσθησις, κίνησις καὶ στάσις ἢ κατὰ τόπον, ἔτι κίνησις ἢ κατὰ τροφήν καὶ φθίσις τε καὶ αὔξεισις.

[10a5] (21)¹ İmdi eğer gök bilimiyle işbirliği yapılırsa, ama aslolanlar hakkında değil, önde gelenler doğadan başka ve daha hâkim şeyler olacak ve izlenecek yol da, kimilerinin düşündüğü gibi, doğa araştırmalarındaki gibi olmayacak—en azından tümüyle. Hâlbuki devinmek basitçe doğal varolanlara ama en çok da göğe özgü. Bu yüzden de, eğer her bir şeyin etkinliği onun *ousiasına* ait bir şeyse ve tıpkı hayvanlar ve bitkilerde olduğu gibi tek tekler etkinlik halindeyken aynı zamanda da deviniyor ise (aksi takdirde <bunların bitki veya hayvan olması> yalnızca bir isim benzerliği olurdu), açık ki, gökyüzü, dönüş hareketi esnasında *ousiasına* uygun demektir, ama <yer değiştirmeden> âzâde ve durağan olduğunda, <ona> yine ancak isim benzerliğiyle <gökyüzü diyebiliriz>. Nitekim evrenin dönüş hareketi bir nevi yaşamdır. O halde imdi eğer hayvanlarda yaşamı ancak bu şekilde incelemek gerekiyorsa, gökyüzünün ve gök cisimlerinin yer değiştirmesi de <niçin> sınırları belirlenmiş olan bu yoldan <incelenmesin>? İşbu açmaz da devinmeyen tarafından sağlanan devinime bir biçimde temas eder.

¹ [Aristoteles, *Ruh Üzerine*, 413a22-24] Öte yandan yaşam pek çok farklı anlamda kullanılır, ama eğer bunların bir tanesi bile (sözgelişi düşünme yetisi, duyumsama, yer bakımından devinim ve durağanlık, ayrıca beslenme bakımından devinim <yani> hem bozulma hem büyüme) bir şeyde içkinse, ona yaşayan <bir şey> deriz.

(22)¹ Ὑπὲρ δὲ τοῦ πάνθ' ἕνεκά του καὶ μηδὲν μάτην, ἄλλως <θ'> ὁ ἀφορισμὸς οὐ ῥάδιος, αθάπερ πλεονάκις λέγεται (πόθεν δ' ἄρξασθαι χρὴ καὶ εἰς ποῖα τελευτᾶν;), καὶ δὴ ἓνια τῷ μὴ δοκεῖν ἔχειν οὕτως ἀλλὰ τὰ μὲν συμπτωματικῶς τὰ δ' ἀνάγκη τινί, καθάπερ ἓν τε τοῖς οὐρανίοις καὶ ἓν τοῖς περὶ τὴν γῆν πλείοσιν.

¹ [Αριστοτέλης, τῶν μετὰ τὰ φυσικά, 982b8-10] ἐξ ἀπάντων οὖν τῶν εἰρημένων ἐπὶ τὴν αὐτὴν ἐπιστήμην πίπτει τὸ ζητούμενον ὄνομα: δεῖ γὰρ ταύτην τῶν πρώτων ἀρχῶν καὶ αἰτιῶν εἶναι θεωρητικήν: καὶ γὰρ τάγαθόν καὶ τὸ οὐ ἕνεκα ἓν τῶν αἰτίων ἐστίν.

[Αριστοτέλης, τῶν μετὰ τὰ φυσικά, 983a24-983b2] ἐπεὶ δὲ φανερόν ὅτι τῶν ἐξ ἀρχῆς αἰτίων δεῖ λαβεῖν ἐπιστήμην (τότε γὰρ εἰδέναι φαμέν ἕκαστον, ὅταν τὴν πρώτην αἰτίαν οἴωμεθα γνωρίζειν), τὰ δ' αἰτία λέγεται τετραχῶς, ὧν μίαν μὲν αἰτίαν φαμέν εἶναι τὴν οὐσίαν καὶ τὸ τί ἦν εἶναι (ἀνάγεται γὰρ τὸ διὰ τί εἰς τὸν λόγον ἔσχατον, αἴτιον δὲ καὶ ἀρχὴ τὸ διὰ τί πρώτον), ἑτέραν δὲ τὴν ὕλην καὶ τὸ ὑποκείμενον, τρίτην δὲ ὅθεν ἢ ἀρχὴ τῆς κινήσεως, τετάρτην δὲ τὴν ἀντικειμένην αἰτίαν ταύτην, τὸ οὐ ἕνεκα καὶ τάγαθόν (τέλος γὰρ γενέσεως καὶ κινήσεως πάσης τοῦτ' ἐστίν), τεθεώρηται μὲν οὖν ἱκανῶς περὶ αὐτῶν ἡμῖν ἐν τοῖς περὶ φύσεως, ὁμῶς δὲ παραλάβωμεν καὶ τοὺς πρότερον ἡμῶν εἰς ἐπίσκεψιν τῶν ὄντων ἐλθόντας καὶ φιλοσοφήσαντας περὶ τῆς ἀληθείας.

[10a21] (22)¹ Öte yandan her şeyin bir şeyin uğruna² olduğu ve hiçbir şeyin boşuna olmadığı konusunda sınırları belirlemek kolay değil (kaldı ki sıklıkla “nere-den başlamalı ve hangi en son ve tam şeylere doğru?” <sorusu> dile getirilir), bazıları böyle³ görünmediği için <bunların sınırlarını belirlemek zordur>, bunların da bir kısmı rastlantısal bir kısmıysa bir nevi zorunluluktan — tıpkı gökyüzündekiler ve yeryüzündeki pek çok şey gibi.

¹ [Aristoteles, *Metafizik*, 982b8-10] Öyleyse söylenenlerin hepsinden çıkan <şu>: Aranmakta olan terim aynı bilimin altına düşer, zira bunun asıl ilkeleri ve nedenleri incelemesi gerekir ve ‘iyi’ de, ereksel neden de, nedenlerden biridir.

[Aristoteles, *Metafizik*, 983a24-983b2] Madem, açık ki, ilkelerden çıkan nedenlerin bilgisini elde etmek gerekir (zira her bir şeyi onun asıl nedenini anladığımızı düşündüğümüzde bildiğimizi söyleriz), nedenler ise dört anlamda kullanılır, bunlardan birinin *ousianın* nedeni ve nelik olduğunu söyleriz (zira her bir şeyin ‘niçin’i ifadeye indirgenebilir ve ilk ‘niçin’ de bir neden ve ilkedir), bir diğeri ise madde ve taşıyıcı, üçüncüsü devinimi başlatan, dördüncüsü ise bu nedenin zıddı, yani ereksel neden ve ‘iyi’ olan (zira bu tüm oluşların ve devinimlerin ereğidir), ki bunları *Fizik*’te yeterince incelemiştik, ama yine de, bizden önce varolanlara yönelik incelemelerde bulunan ve hakikate dair felsefe yapanlarınkileri de ele alalım.

² Ya da “aşkına” (*heneka*). Ereksel neden kastediliyor.

³ Bir şey uğruna olan, boşuna olmayan.

(22.1) Τίνος γὰρ ἔνεκα αἱ ἔφοδοι καὶ ἀνάρροισι θαλάττης, ἢ τίνος αἱ προχωρήσεις ἑκαὶ ἀναχωρήσεις ἢ ἀναξηράνσεις καὶ ὑγρότητες, καὶ ὅλως πρὸς ἄλλοτ' ἄλλο μεταβολαὶ καὶ φθοραὶ καὶ γενέσεις, ἢ αἱ μὲν ἐν αὐτῇ τῇ γῇ ἀλλοιώσεις καὶ μεταβολαὶ γίνονται πρὸς ἄλλοτ' ἄλλο μεθισταμένων καὶ ἕτερα δ' οὐκ ὀλίγα παρόμοια τούτοις;

(22.2) Ἐτι δ' ἐν αὐτοῖς τοῖς ζώοις τὰ μὲν ὥσπερ μάταια, καθάπερ τοῖς ἄρρεσιν οἱ μαστοὶ καὶ τοῖς θήλεσιν ἢ πρόεις, εἶπερ μὴ συμβάλλεται, καὶ πώγωνος δ' ἐνίοις ἢ ὅλως τριχῶν ἐκφυσις ἐν τισιν τόποις· ἔτι δὲ κεράτων μεγέθη καθάπερ τῶν ἐλάφων τοῖσδε καὶ λελωβημένων κινήσει τε καὶ παραιωρήσει καὶ ἐπιπροσθήσει τῶν ὁμμάτων· καὶ ὥς ἔνια δὴ βία ἢ παρὰ φύσιν, ὥσπερ ὁ ἐρωδιὸς ὀχεύει καὶ τὸ ἡμερόβιον ζῇ· καὶ ἕτερα οὐκ ὀλίγα λάβοι τις ἂν τοιαῦτα. Καὶ τὸ μέγιστον δὴ καὶ μάλιστα δοκοῦν περὶ τὰς τροφὰς καὶ γενέσεις τῶν ζώων· οὐθενὸς γὰρ ταῦθ' ἔνεκα, ἀλλὰ συμπτώματα καὶ δι' ἐτέρας ἀνάγκας. Ἐδει γάρ, εἶπερ ἑτου' χάριν, αἰεὶ κατὰ ταῦτα καὶ ὡσαύτως.

(22.3) Ἐτι δ' <αἱ> ἐν τοῖς φυτοῖς καὶ μᾶλλον τοῖς ἀψύχοις ὠρισμένην τιν' ἔχουσαι φύσιν, ὥσπερ δοκοῦσιν, καὶ μορφαῖς καὶ εἶδεσιν καὶ δυνάμεσιν, τίνος ἔνεκα ταῦτα ζητήσκειν ἂν τις.

(23) Αὐτὸ γὰρ τοῦτο ἄπορον, τὸ μὴ ἔχειν λόγον καὶ ταῦτ' ἐν ἑτέροις δὴ ποιοῦσιν προτέροις καὶ τιμιωτέροις ἢ καὶ ἔοικεν ὁ λόγος ἔχειν τι πιστόν, ὥς ἄρα τῷ αὐτομάτῳ ταῦτα καὶ τῇ τοῦ ὅλου περιφορᾷ λαμβάνει τινὰς ἰδέας ἢ πρὸς ἄλληλα διαφοράς.

[28] (22.1) Denizin ileri ve geri akıntıları ya da gelgitler veya kuraklık ve nemlilik, ayrıca genel olarak bir bu yönde bir diğer yönde değişimler ve varolanlar bir oraya bir buraya sürüklendikçe yeryüzünde başkalaşmalar ve değişimlerin meydana gelmesini sağlayan bozuluşlarla oluşlar ve bunların dışında pek de az olmayan benzer başka şeyler hangi ereğin uğruna gerçekleşir?

[10b7] (22.2) Dahası, hayvanlarda bile bazı şeyler boşunadır—sözgelişi erkeklerde memeler, dişilerde salgı (tabii eğer hiçbir katkısı yoksa), bazılarında sakalın uzaması ya da genel olarak bazı yerlerde tüylenme, dahası, geyiklerdeki gibi gereğinden büyük boynuz (ki devindikçe sarkıp görüşü kısıtlayarak <hayvana> zarar bile verebilir), bazılarında kaba kuvvet ve doğaya aykırılık (sözgelişi balıkçıların çiftleşmesi ve kısa ömürlü böceğin yaşamı)... Bunlar gibi başka pek de az olmayan <örnek> sıralanabilir. En önemlisi ve en kabul göreni ise hayvanların besin ve üremeleri hakkındaki; nitekim bunlar hiçbir şey uğruna değil, bunlar daha ziyade rastlantılar ya da başka zorunlulukların sonuçları. Nitekim eğer bir şey adına¹ olsalardı, aynı ve daima bu şekilde olmaları gerekirdi.

[10b20] (22.3) Dahası, bitkilerin ve biçim, şekil ve imkân bakımından daha belirli bir doğaya sahip olduğu düşünülen cansızların da hangi <ereğin> uğruna olduğu soruşturulabilir.

(23) Nitekim bu da açmaza yol açan bir şey, yani bunları daha önde gelen ve daha değerli olan birtakım başka faillere bağlayan bir temellendirmenin olmaması; dolaısıyla, görünen o ki, bunların evrenin dönüş hareketi sırasında kendiliğinden belli *idealar* ve birbirlerine göre farklar kazandığı savında inandırıcı bir yön var.

¹ Ereksel neden kastediliyor.

(24)¹ Εἰ δὲ μὴ τοῦθ' ἕνεκά του καὶ εἰς τὸ ἄριστον, ληπτέον τινὰς ὄρους καὶ οὐκ ἐπὶ πάντων ἀπλῶς θετέον, ἐπεὶ καὶ τὰ τοιάδε ἔχει τινὰ διστασμὸν καὶ ἀπλῶς λεγόμενα καὶ καθ' ἕκαστον. Ἀπλῶς μὲν ὅτι τὴν φύσιν ἐν ἅπασιν ὀρέγεσθαι τοῦ ἀρίστου καὶ ἐφ' ὧν ἐνδέχεται μεταδιδόναι τοῦ ἀεὶ καὶ τοῦ τεταγμένου, ὡς δ' αὐτὸ καὶ ἐπὶ τῶν ζώων ὁμοίως: ὅπου γὰρ οἶόν τε τὸ βέλτιον, ἐνταῦθα οὐδαμοῦ παραλείπειν, οἷον τὸ ἔμπροσθεν τὴν φάρυγγα τοῦ οἰσοφάγου—τιμιώτερον γάρ—καὶ ἐν τῇ μέσῃ κοιλίᾳ τῆς καρδίας τὴν κρᾶσιν ἀρίστην—ὅτι τὸ μέσον τιμιώτατον—· ὡσαύτως δὲ καὶ ὅσα κόσμου χάριν. Εἰ γὰρ καὶ ἡ ὄρεξις οὕτως, ἀλλ' ἐκεῖνό γ' ἐμφαίνει διότι πολὺ τὸ οὐχ ὑπακοῦον οὐδὲ δεχόμενον τὸ εὖ, μᾶλλον δὲ πολλῶ πλεῖον· ὀλίγον γάρ τι τὸ ἔμψυχον, ἄπειρον δὲ τὸ ἄψυχον· καὶ αὐτῶν τῶν ἐμψύχων

¹ [Ἀριστοτέλης, *Περὶ Ψυχῆς*, 415a26-28] φυσικώτατον γὰρ τῶν ἔργων τοῖς ζώσιν, ὅσα τέλεια καὶ μὴ πηρώματα, ἢ τὴν γένεσιν αὐτομάτην ἔχει, τὸ ποιῆσαι ἕτερον οἶον αὐτό, ζῶον μὲν ζῶον, φυτὸν δὲ φυτόν, ἵνα τοῦ ἀεὶ καὶ τοῦ θείου μετέχωσιν ἢ δύναται.

[Ἀριστοτέλης, *τῶν μετὰ τὰ φυσικά*, 1072b31-34] ὅσοι δὲ ὑπολαμβάνουσιν, ὥσπερ οἱ Πυθαγόρειοι καὶ Σπεύσιππος τὸ κάλλιστον καὶ ἄριστον μὴ ἐν ἀρχῇ εἶναι, διὰ τὸ καὶ τῶν φυτῶν καὶ τῶν ζώων τὰς ἀρχὰς αἰτία μὲν εἶναι τὸ δὲ καλὸν καὶ τέλειον ἐν τοῖς ἐκ τούτων, οὐκ ὀρθῶς οἶονται.

[Ἀριστοτέλης, *τῶν μετὰ τὰ φυσικά*, 1076a3-5] τὰ δὲ ὄντα οὐ βούλεται πολιτεύεσθαι κακῶς. “οὐκ ἀγαθὸν πολυκοιρανίῃ: εἰς κοίρανος ἔστω.”

[11a1] (24)¹ Ama eğer bir şeyin uğruna ve en iyiye doğru değilse, bazı sınırlılıkları yakalamalı ve <bunu> her şey için mutlakmış gibi ortaya koymamalı, kaldı ki, her bir <varolan çeşidi> için mutlakmış gibi söylendiğinde bu gibi şeylerde bir nevi bulanıklık sözkonusu oluyor. Çünkü doğanın her şeyde en iyiye iştah duyduğunu ve mümkün olduğunca daimi olana ve düzene katıldığını mutlakmış gibi <söylemek>, aynı şeyin hayvanlar konusunda da benzer şekilde olduğunu <söylemektir>; nitekim her nerede daha iyi bir şey sözkonusuysa, orada hiçbir şeyin eksikliği duyulmaz, soluk borusunun yemek borusunun önünde olması (zira daha değerli) ve kalbin orta karıncığındaki karışımın en iyi olması gibi (çünkü ortada olan daha değerlidir). *Kosmos*² adına olan her ne varsa, benzer şekilde. Zira iştah bu şekilde <iş görse> bile, bu, yine de, niçin 'iyi'ye itaat etmeyen ve ondan bir şeyler almayan pek çok şey (belki de <diğerlerinden>³ daha bile fazla) olduğuna ışık tutar. Nitekim canlılar az, cansızlar ise sonsuz sayıdadır; ve canlı

¹ [Aristoteles, *Ruh Üzerine*, 415a26-28] Nitekim yaşayanların işleri arasında en doğal olanı, tam olan ve kusurlu ya da kendiliğinden üremiş olmayanlar için, kendi gibi bir başkasını yaratmaktır, hayvan için bir hayvan, bitki için bir bitki—daimi ve tanrısal olandan mümkün olduğunca pay alabilmek adına.

[Aristoteles, *Metafizik*, 1072b31-34] Pythagorasçılar ve Speusippos gibileri, en güzel ve en iyinin ilke olmadığını, çünkü hem bitkilerin hem hayvanların ilkeleri nedenlerken, iyi ve tam olanın bunlardan çıkarılın arasında olduğunu varsayarken, dosdoğru düşünmüyorlar.

[Aristoteles, *Metafizik*, 1076a3-5] Öte yandan, varolanlar kötü bir biçimde yönetilmeyi istemezler. Kaldı ki, "çoğul hâkimiyet iyi değil; tek hâkim olmalı."

² Ya da "evrenin düzenliliği".

³ İyiye itaat eden veya ondan bir şeyler alanlardan.

ἀκαριαῖον, κἂν βέλτιον, τὸ εἶναι. Τὸ δ' ὅλον σπάνιόν
τι καὶ ἐν ὀλίγοις τὸ ἀγαθόν, πολὺ δὲ πλήθει τὸ κακόν
τοῦκ εἴτ' ἀοριστία δὲ μόνον καὶ οἶον ὕλης εἶδη,
καθάπερ τὰ τῆς φύσεως ἀμαθεστάτου τει καὶ γὰρ οἱ
περὶ τῆς ὅλης οὐσίας λέγοντες, ὥσπερ Σπεύσιππος
σπάνιόν τι τὸ τίμιον ποιεῖ τὸ περὶ τὴν τοῦ μέσου
χώραν, τὰ δ' ἅκρα καὶ ἐκατέρωθεν. Τὰ μὲν οὖν ὄντα
καλῶς ἔτυχεν ὄντα,

olmaklık, daha iyi de olsa, gelip geçicidir. Öte yandan iyi genel olarak nadir bir şeydir ve pek az varolanda bulunur, kötü ise bol sayıdadır ve maddenin biçimi gibi belirsiz olmayan bir şey olarak bulunur (tıpkı doğanın ürünleri gibi) <demek> yalnızca en eğitimsiz kişilere <yaraşır>. Nitekim Speusippos gibi bütün bir varlık hakkında konuşanlar değerli olanı nadir bir şey yapıyor ve onu merkez civarında bir yere konumlandırıyorlar, gerisini ise uçlara ve <merkezin> her bir yönüne. İmdi varolanlar güzeldirler <ve güzel> olagelmişlerdir ...¹

¹ Ross bu eksik cümleyi aşağı yukarı “hâlbuki varolanlar iyidir ve iyi olagelmişlerdir” şeklinde çevirmeyi tercih ediyor, Dimitri Gutas ise Theophrastos’un burada Aristoteles’in *Lambda*’daki ünlü “varolanlar kötü bir şekilde yönetilmeyi istemezler” (1076a 3-4) sözüne gönderme yaptığı kanısını taşıyor.

(24.1) Πλάτων δὲ καὶ οἱ Πυθαγόρειοι μακρὰν τὴν ἀπόστασιν, ἐπιμιμῆσθαι τ' ἐθέλουν ἅπαντα· καίτοι καθάπερ ἀντίθεσιν τινα ποιοῦσιν τῆς ἀορίστου δυάδος καὶ τοῦ ἐνός, ἐν ἣ καὶ τὸ ἄπειρον καὶ τὸ ἄτακτον καὶ πᾶσα ὥς εἰπεῖν ἀμορφία καθ' αὐτήν, ὅλως δ' οὐχ οἷόν τ' ἄνευ ταύτης τὴν τοῦ ὅλου φύσιν, ἀλλ' οἷον ἰσομοιεῖν ἢ καὶ ὑπερέχειν τῆς ἐτέρας, ἢ καὶ τὰς ἀρχὰς ἐναντίας. Διὸ καὶ οὐδὲ τὸν θεόν, ὅσοι τῷ θεῷ τὴν αἰτίαν ἀνάπτουσιν, δύνασθαι πάντ' εἰς τὸ ἄριστον ἄγειν, ἀλλ' εἶπερ, ἐφ' ὅσον ἐνδέχεται· τάχα δ' οὐδ' ἂν προέλοιτ', εἶπερ ἀναιρεῖσθαι συμβήσεται τὴν ὅλην οὐσίαν ἐξ ἐναντίων γε καὶ ἓν ἐναντίοις οὔσαν.

[11a26] (24.1) Platon ve Pythagorasçılar ise mesafeyi¹ büyütmüş, her şeyi <en iyiyi> taklit etmek ister kılmış, ama aynı zamanda belirsiz ikili ve bir arasında belli bir karşıtlık ortaya koymuş, <bir yanda düzeni ifade eden 'bir'den, diğer yandaysa> sınırsızlık ve düzensizliği kendi içinde barındıran ve deyim yerindeyse tüm biçimsizlik kendisinden kaynaklanan, genel olarak kendisi olmadan bütün bir doğanın var olamayacağı dengeyi sağlayan ve hatta diğerini aşabilen <ikiliden söz etmiş>, dolayısıyla da birbirine zıt ilkeler <ortaya koymuşlardır>. Bu yüzden de nedeni tanrıya atfedilenler için bile tanrı her şeyi en iyiye götürmeye muktedir değildir, o bunu olabildiğince yapar. Belki de o bunu² seçmez, tabii eğer bu karşıtlardan çıkan ve karşıtlar halinde olan bütün bir varlığı ortadan kaldıracaksa.

¹ İlkelerle diğer varolanlar arasındaki mesafeyi.

² Her şeyi en iyiye indirgemeyi.

(24.2) Φαίνεται δὲ καὶ ἐν τοῖς πρώτοις ἐπιθεωρούμενα πολλὰ καὶ ὥς ἔτυχεν, οἷον τὰ περὶ τὰς τῆς γῆς λεχθέντα μεταβολάς· οὔτε γὰρ τὸ βέλτιον οὔτε τὸ τινὸς χάριν, ἀλλ' εἶπερ, ἀνάγκη τινὶ κατακολουθεῖν· πολλὰ δὲ καὶ ἐν τῷ ἀέρι τοιαῦτα καὶ ἐν ἄλλοις. Μάλιστα δ' ἂν δόξειεν ἔχειν τὴν γε τάξιν τῶν μὲν αἰσθητῶν τὰ οὐράνια, τῶν δ' ἄλλων, εἰ μὴ ἄρα καὶ πρότερα τούτων, τὰ μαθηματικά· εἰ γὰρ καὶ μὴ πᾶν, ἀλλ' ἐν τούτοις πλέον τὸ τεταγμένον (πλὴν εἴ τις τοιαύτας λαμβάνοι τὰς μορφὰς οἷας Δημόκριτος ὑποτίθεται τῶν ἀτόμων)· ἀλλὰ δὴ τούτων μὲν πέρι σκεπτέον, ὃ δ' ἐξ ἀρχῆς ἐλέχθη, πειρατέον τινὰ λαμβάνειν ὅρον, καὶ ἐν τῇ φύσει καὶ ἐν τῇ τοῦ σύμπαντος οὐσίᾳ, καὶ τοῦ ἕνεκά του καὶ τῆς εἰς τὸ βέλτιον ὁρμῆς.

[11b12] (24.2) Aslolanlar hakkında yakından bir inceleme yapıldığında bile yeryüzündeki değişim hakkında söylenmiş olanlar gibi rastgele pek çok şey olduğu görülür, zira bunlar ne daha iyidir ne de kendisi adına olunan şeylerdir¹, bunlar daha ziyade birtakım zorunluluğa uyar <görünürler>. Havada ve başka yerlerde bu gibi pek çok şey vardır. Duyumsanabilir olanlar arasında en çok da gökyüzündekilerin bir düzene sahip olduğu düşünülür, diğerleri arasındaysa, eğer daha önde gelen başka şeyler yoksa, matematiğin nesneleri. Zira eğer düzenlenmiş olan her şey değilse bile, bunların büyük bir kısmıdır (tabii biri bölünemez olanların biçimlerini Demokritos'un ortaya koyduğu üzere bu şekilde kabul etmezse). Ancak hakkında incelenme yapılması gereken gerçekten de bunlar olsa bile, başlangıçta ortaya konmuş olan, hem doğada hem de bütün bir evrenin varlığında ve hem kendisi uğruna olunanda² hem de daha iyiye yönelimde belirli bir sınır kabul etme gerekliliği idi.

¹ Ereksel neden.

² Ereksel neden.

(25) Αὕτη γὰρ ἀρχὴ τῆς τοῦ σύμπαντος θεωρίας, ἐν
τίσιν τὰ ὄντα καὶ πῶς ἔχει πρὸς ἄλληλα.
[Θεοφράστου τῶν μετὰ τὰ Φυσικά. Τοῦτο τὸ βιβλίον
Ἀνδρόνικος μὲν καὶ Ἑρμιππος ἀγνοοῦσιν, οὐδὲ γὰρ
μνεῖαν αὐτοῦ ὅλως πεποιήνται ἐν τῇ ἀναγραφῇ τῶν
Θεοφράστου βιβλίων· Νικόλαος δὲ ἐν τῇ θεωρίᾳ τῶν
Ἀριστοτέλους μετὰ τὰ Φυσικά μνημονεύει αὐτοῦ
λέγων εἶναι Θεοφράστου. Εἰσὶ δ' ἐν αὐτῷ οἶον
προδιαπορίαι τινὲς ὀλίγαι τῆς ὅλης πραγματείας.]

(25) Zira bütün bir evrene ilişkin incelemenin başlangıç noktası bu, yani varolanların ne çeşit şeyler arasında olduğu ve bunların birbirleriyle ilişkilerinin nasıl olduğu. [*Theophrastos'un Metafiziği*. Andronikos ve Hermippos'un belli ki bu kitaptan haberleri yoktu, zira Theophrastos'un kitapları listesinde bu kitaba hiç değinmiyorlar; öte yandan Nikolaos, Aristoteles'in *Metafizik*'ine dair incelemesinde, Theophrastos'un olduğunu söyleyerek bu kitabın da adını anar. Burada bütün bir meseleye¹ ilişkin çeşitli ön-açmazlar vardır.]

¹ Aristoteles'in *Metafizik*'inin *Lambda* kitabında ele alınan meseleler.

Transkripsiyona Anahtar

α: a, β: b, γ: g, δ: d, ε: e, ζ: z, η: ê, θ: th, ι: i, κ: k, λ: l,
μ: m, ν: n, ξ: ks, ο: o, π: p, ρ: r, σ: s, τ: t, υ: y, φ: ph,
χ: kh, ψ: ps, ω: ô, ου: ou, αυ: au, ευ: eu, υι: ui, ά: ha,
έ: he, ή: hê, ί: hi, ό: ho, ύ: hy, ώ: hō

Yunanca-Türkçe Sözlük

ἀεί/aei: daima

ἀγαθόν/agathon: iyi

αἰδίων/aidion: ezelî

αἰσθησις/aisthêsis: algı, duyum<sama>

αἰσθητόν/aisthêton: duyumsanabilir olan

ἀκαριαῖον/akariaion: gelip geçici

ἀκίνητον/akinêton: devinimsiz

ἄλογον/alogon: akla aykırı

ἄμορφον/amorphon: biçimsiz

ἀναλογία/analogia: benzetme

ἀόριστον/aoriston: belirsiz

ἄπαυστος/apaustos: dur durak bilmeyen

ἄπειρον/apeiron: sonsuz

ἁπλός/haplos: basit, mutlak, yalın

ἀπόδειξις/apodeiksis: tanıtlama

ἀπορία/aporia: açmaz

ἀργία/argia: aylaklık

ἄριστον/ariston: en iyi

ἀρχή/arkhê: başlangıç <noktası>, ilke

ἄτακτον/atakton: düzensiz

ἄτομον/atomon: birey, bölünemez olan

ἄτοπον/atopon: saçma

αὐτόματον/automaton: kendiliğinden

ἀφορισμός/aphorismos: sınırların belirlenmesi

ἄψυχον/apsykhon: cansız
 βία/bia: kaba kuvvet
 γένεσις/genesis: oluş, üreme
 γεννῶντος/gennôntos: üretici
 γῆ/gê: yeryüzü
 διανοία/dianoia: zihin
 διαφορά/diaphora: fark
 διστασμός/distasmos: bulanıklık
 δύναμις/dynamis: güç, imkân
 εἶδος/eidos: biçim
 ἔμπορος/emmorphos: biçimli
 ἔμψυχον/empsykhon: canlı
 ἓν/hen: bir
 ἐναντιόν/enantion: karşıt
 ἔνεκα/heneka: aşkına (ereksel neden), uğruna (ereksel neden)
 ἐνεργεία/energeia: etkinlik, işlerlik
 ἐπίστασθαι/epistasthai: bilmek
 ἐσθλόν/esthlon: hayırlı
 εὖ/eu: iyi
 εὐλογον/eulogon: makul
 ἐφεσίς/epheis: itki
 ζῶη/zôê: yaşam
 ζῶον/zôon: hayvan
 ἡρεμία/êremia: durağanlık
 θάλασσα/thalassa: deniz
 θεός/theos: tanrı
 θεωρία/theôria: inceleme
 ἴδιον/idion: özgü<n>
 ἰσχυρότερον/iskhyroteron: daha güçlü
 καθ' αὐτό/kath' hautō: kendi başına
 κάλος/kalos: güzel
 καρδία/kardia: kalp
 κενόν/kenon: boşluk
 κίνησις/kinêsis: devinim
 κοινωνία/koinônia: ortaklık
 κρείττον/kreitton: daha üstün
 κυκλική/kyklikê: dairesel
 κυκλοφορία/kyklophoria: dairesel yer değiştirme
 λόγος/logos: akıl, oran, sav, temellendirme
 μαθηματικά/mathêmatika: matematiğin nesneleri
 μάλιστα/malista: en çok, en <iyi>
 μαστός/mastos: meme

μέθοδος/methodos: disiplin, yöntem
μέσον/meson: merkez, oran
μετάβασις/metabasis: dönüşüm
μεταβολή/metabolê: değişim
μεταφορά/metaphora: benzeşim
μέρος/meros: kısım, parça
μορφή/morphê: biçim
νοητόν/noêton: düşünülmüş olan
νοῦς/nous: düşünme yetisi
ὁδός/hodos: yol
οἰκείος/oikeios: uygun, yerinde
οἰσοφάγος/oisophagos: yemek borusu
ὀρεκτόν/orekton: iştah duyulan
ὄρεξις/oreksis: iştah
ὥρος/horos: sınır
οὐρανός/ouranos: gök<yüzü>
οὐσία/ousia: varlık
πᾶν/pan: evren
παράδειγμα/paradeigma: ilk örnek
περίοδος/periodos: zaman dilimi
περιφορά/periphora: dönüş hareketi
πίστις/pistis: ikna
ποίησις/poiesis: yapıp etme
ποικιλία/poikilia: çeşitlilik
πομόφλυξ/pompholyks: kabarcık
πράξις/praksis: eylem
πρόεσις/proesis: salgı
πρώτον/prôtôn: aslolan
ῥάδιον/rhadion: kolay
σαφέστερον/saphesteron: açık-seçik
σοφία/sophia: bilgelik
σπάνιον/spanion: nadir
συμβεβηκός/symbebêkos: ilinek
σὺμπαντος/sympantos: bütün bir evren
συναφή/synaphê: bağ
σύνεσις/synesis: fikir birliği
συνεχής/synekhês: sürekli
σχῆμα/skhêma: şekil
τάξις/taksis: düzen
τελεώτατον/teleôtaton: en mükemmel
τεταγμένον/tetagmenon: düzenlenmiş olan
τέχνη/tekhnê: zanaat

τίμιον/timion: değerli, yüce
τόδε τι/tode ti: bu-belirli-şey
τόπος/topos: yer
τρόπον/tropon: minval, tarz, yol
τροφή/trophê: besin
ύλη/hylê: madde
ύπερβατός/hyperbatos: maksadını aşan
ύποκείμενον/hypokeimenon: konu
φάρυγξ/pharygks: soluk borusu
φθαρτόν/phtharton: bozuluşa tâbi olan
φθορά/phthora: bozulma
φορά/phora: yer değıştirme
φρονεῖν/phronein: anlama
φύσις/physis: doğa
φυτόν/phyton: bitki
χαλεπόν/khalepon: zor
χάριν/kharin: adına (ereksel neden)
χώρα/khôra: yer
ψυχή/psykhê: ruh
ώρισμένη/hôrismenê: belirlenmiş

Türkçe-Yunanca Sözlük

açık-seçik:	σαφέστερον/saphesteron
açmaz:	ἀπορία/aporia
adına (ereksel neden):	χάριν/kharin
akıl:	λόγος/logos
akla aykırı:	ἄλογον/alogon
algı:	αἴσθησις/aisthêsis
anlama:	φρονεῖν/phronein
aslolan:	πρῶτον/prôtôn
aşkına (ereksel neden):	ἔνεκα/heneka
aylaklık:	ἀργία/argia
bağ:	συναφή/synaphê
basit, mutlak, yalın:	ἁπλός/haplos
başlangıç <noktası>:	ἀρχή/arkhê
belirlenmiş:	ὠρισμένη/hôrismenê
belirsiz:	ἀόριστον/aoriston
benzeşim:	μεταφορά/metaphora
benzetme:	ἀναλογία/analogia
besin:	τροφή/trophê
biçim:	εἶδος/eidos // μορφή/morphê
biçimli:	ἔμμορφος/emmorphos
biçimsiz:	ἄμορφον/amorphon
bilgelik:	σοφία/sophia
bilmek:	ἐπίστασθαι/epistasthai
bir:	ἓν/hen
birey:	ἄτομον/atomon
bitki:	φυτόν/phyton
boşluk:	κενόν/kenon
bozulma:	φθορά/phthora
bozuluşa tâbi olan:	φθαζτόν/phtharton
bölünemez olan:	ἄτομον/atomon
bu-belirli-şey:	τόδε τι/tode ti
bulanıklık:	διστασμός/distasmos
bütün bir evren:	σύμπαντος/sympantos
canlı:	ἔμψυχον/empsykhon
cansız:	ἄψυχον/apsykhon
çeşitlilik:	ποικιλία/poikilia
daha güçlü:	ἰσχυρότερον/iskhyroteron
daha üstün:	κρεῖττον/kreitton
daima:	ἀεί/aei

dairesel: κυκλική/ kyklikê
dairesel yer değiştirme: κυκλοφορία/kyklophoria
değerli: τίμιον/timion
değişim: μεταβολή/metabolê
deniz: θάλασσα/thalassa
devinim: κίνησις/kinêsis
devinimsiz: ἀκίνητον/akinêton
disiplin: μέθοδος/methodos
doğa: φύσις/physis
dönüş hareketi: περιφορά/periphora
dönüşüm: μετάβασις/metabasis
dur durak bilmeyen: ἄπαυστος/apaustos
durağanlık: ἡρεμία/êremia
duyum<sama>: αἴσθησις/aisthêsis
duyumsanabilir olan: αἰσθητόν/ aisthêton
düşünme yetisi: νοῦς/nous
düşünülür olan: νοητόν/noêton
düzen: τάξις/taksis
düzenlenmiş olan: τεταγμένον/tetagmenon
düzensiz: ἄτακτον/ataktion
en çok: μάλιστα/malista
en «iyi»: μάλιστα/malista
en iyi: ἀριστον/ariston
en mükemmel: τελεώτατον/teleôtaton
etkinlik: ἐνεργεία/energeia
evren: πᾶν/pan
eylem: πράξις/praksis
ezelî: αἰδίων/aidion
fark: διαφορά/diaphora
fikir birliği: σύνεσις/synesis
gelip geçici: ἀκαριαῖον/akariaion
gök<yüzü>: οὐρανός/ouranos
güç, imkân: δύναμις/dynamis
güzel: κάλος/kalos
hayırlı: ἐσθλόν/esthlon
hayvan: ζῶον/zôon
ikna: πίστις/pistis
ilinek: συμβεβηκός/symbebêkos
ilk örnek: παράδειγμα/paradeigma
ilke: ἀρχή/arkhê
inceleme: θεωρία/theôria
iyi: ἀγαθόν/agathon // εὖ/eu

işlerlik: ἐνεργεία/energeia
iştah: ὄρεξις/oreksis
iştah duyulan: ὀρεκτόν/orekton
itki: ἐφεσίς/epheis
kaba kuvvet: βία/bia
kabarcık: πομφόλυξ/pompholyks
kalp: καρδία/kardia
karşıt: ἐναντιόν/enantion
kendi başına: καθ' αὐτό/kath' hautō
kendiliğinden: αὐτόματον/automaton
kısım: μέρος/meros
kolay: ῥάδιον/rhadion
konu: ὑποκείμενον/hypokeimenon
madde: ὕλη/hylē
maksadını aşan: ὑπερβατός/hyperbatos
makul: εὐλογον/eulogon
matematğin nesneleri: μαθηματικά/mathēmatika
meme: μαστός/mastos
merkez: μέσον/meson
minval: τρόπον/tropon
nadir: σπάνιον/spanion
oluş: γένεσις/genesis
oran: λόγος/logos
orta: μέσον/meson
ortaklık: κοινωνία/koinōnia
özgü<n>: ἴδιον/idion
parça: μέρος/meros
ruh: ψυχή/psychē
saçma: ἄτοπον/atopon
salgı: πρόεσις/proesis
sav: λόγος/logos
soluk borusu: φάρυγξ/pharygks
sonsuz: ἄπειρον/apeiron
sınır: ὄρος/horos
sınırların belirlenmesi: ἀφορισμός/aphorismos
sürekli: συνεχής/synekhēs
şekil: σχῆμα/skhēma
tanıtlama: ἀπόδειξις/apodeiksis
tanrı: θεός/theos
tarz: τρόπον/tropon
temellendirme: λόγος/logos
uğruna (ereksel neden): ἕνεκα/heneka

uygun: οἰκεῖος/oikeios
üreme: γένεσις/genesis
üretici: γεννῶντος/gennōntos
varlık: οὐσία/ousia
yapıp etme: ποιήσις/poiêsis
yaşam: ζῶη/zôê
yemek borusu: οἰσοφάγος/oisophagos
yer: χώρα/khōra // τόπος/topos
yer değiştirme: φορά/phora
yerinde: οἰκεῖος/oikeios
yeryüzü: γῆ/gê
yol: τρόπον/tropon // ὁδός/hodos
yüce: τίμιον/timion
yöntem: μέθοδος/methodos
zaman dilimi: περίοδος/periodos
zanaat: τέχνη/tekhnê
zihin: διανοία/dianoia
zor: χαλεπόν/khalepon

Theophrastos

İlkelere Dair Metafizik

Theophrastos (MÖ 370 - MÖ 287): Midilli adasında doğmuş, oradan Atina'ya geçerek çalışmalarını Platon'un Akademisinde yürütmüştür. Platon öldükten sonra Aristoteles'e bağlanmıştır. Halefi olduğu Aristoteles'in ölümünden sonra ise Lykeion'un başına geçmiştir. Onun gibi sistemci olmaktan ziyade bir gözlemci ve koleksiyoncu olarak bilinir. Daha çok botanik dalında önemli saptamalar yapmış ve kendisine "botaniğin babası" sıfatı yakıştırılmıştır. Theophrastos, hipotetik ve ayrıık tasımların formüllerini de vererek, mantık alanına da önemli katkılar yapmış olduğu için, bir yandan da Stoacı ve Epikürosçuluğa çıkan yolu hazırlamış biri olarak görülür. Myra şehrinde bir zehirli hayvanın ısırmasıyla ölmüştür.

Y. Gurur Sev: Lisans derecesini Bahçeşehir Üniversitesi Sosyoloji Bölümünden, Yüksek Lisans derecesini ise Yıldız Teknik Üniversitesi Felsefe Bölümünden aldı. Şu anda hâlâ Galatasaray Üniversitesi'nde felsefe, İstanbul Üniversitesi'nde sosyoloji alanında doktora çalışmalarını sürdürmektedir. Ayrıca Aiskhülos'a ait *Persler* (Pinhan, 2015) ile Aristoteles'e ait *Metafizik* (Pinhan, 2015) ve *Magna Moralia* (Pinhan, 2015) adlı eserlerini de Türkçeye kazandırmıştır.

İlkelere Dair

Metafizik

Theophrastos

Theophrastos'un *İlkelere Dair* adlı eseri, nâm-ı diğer *Metafizik*, hocası Aristoteles'in ünlü eseri *Metafizik*'e, özellikle de *Metafizik*'in on ikinci kitabı olan ve 'tanrı' olarak yorumlanagelmiş 'asıl/ilk devindirici'nin temellendirildiği *Lambda*'ya bir eleştiri gibidir. Söz konusu metinde Theophrastos, hocasına aşağı yukarı yirmi beş adet soru yöneltir, ya da diğer bir deyişle, hocasının *Lambda*'da yaptığı akıl yürütmeye ilişkin yirmi beş açmazı (aporia) dile getirir. Böylece, Theophrastos, Aristoteles'in teleolojik kozmolojisindeki boşlukları ya da zaafı tüm çıplaklığıyla ortaya koyar görünür.

ISBN : 978-605-9460-03-3

